

Contextual Factors Influencing Collaborative Water Governance in Iran: A Prelude to Innovative Policy Design in the Water Sector

Matin AmeriGolestan^{1*}, Reza Vaezi², Seyed Mahdi Alvani³ & Ali Bagheri⁴

Received: 04/06/2025

PP: 115-156

Accepted: 03/09/2025

Abstract

This study aims to identify and analyze the contextual components influencing collaborative water governance in Iran and highlights the potential of these components as a foundation for designing innovative water sector policies. Initially, based on semi-structured interviews with experts and thematic analysis, six contextual domains were extracted: "political-institutional," "social-civil," "legal and regulatory," "administrative-executive," "cultural-values," and "technical approaches to water resource management." Subsequently, using the Interpretive Structural Modeling (ISM) method, the relationships among these components were analyzed. The results indicated that the "political-institutional" and "social-civil" components act as primary drivers with the greatest influence; the "legal and regulatory" component occupies a middle position, serving as an intermediary between primary drivers and more influenced factors. At the lowest level, the "cultural-values," "administrative-executive," and "technical approaches" components are mainly influenced by others. This hierarchical structure underscores the importance of policymakers focusing on key political and social components, compared to others, for the innovative design and implementation of policies based on collaborative governance in the water sector.

Keywords: Collaborative Governance, Policy Context, Contextual factors, Innovation in Water Policy..

Reference: AmeriGolestan, M., Vaezi, R., Alvani, S.M., & Bagheri, A. (2025). Contextual Factors Influencing Collaborative Water Governance in Iran: A Prelude to Innovative Policy Design in the Water Sector. *Innovation Management Journal*, 14(1), 115-156.

Doi: [10.22034/imj.2025.527999.2917](https://doi.org/10.22034/imj.2025.527999.2917)

1. Department of Public Administration, Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. ameri.mtn@gmail.com

2. Prof., Department of Public Administration, Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. vaezi@atu.ac.ir

3. Prof., Department of Public Administration, Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. sralvani@gmail.com

4. Associate Professor, Department of Water Resources Engineering, Faculty of Agriculture, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. ali.bagheri@modares.ac.ir

نوع مقاله: پژوهشی

مؤلفه‌های زمینه‌ای اثرگذار بر حکمرانی همکارانه آب در ایران:

پیش‌درآمد طراحی نوآورانه سیاست‌ها در بخش آب

متین عامری گلستان^{۱*}، رضا واعظی^۲، سیدمهدی الوانی^۳ و علی باقری^۴

پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۱۲

صص: ۱۱۵-۱۵۶

دریافت: ۱۴۰۴/۰۳/۱۴

چکیده

حکمرانی همکارانه به‌عنوان رویکردی نوین برای مواجهه با چالش‌های فزاینده و پیچیده منابع آب، در بستری چندلایه از مؤلفه‌های زمینه‌ای همچون تعاملات قدرت، نهادهای رسمی و غیررسمی و ویژگی‌های اجتماعی و اجرایی عمل می‌کند. این پژوهش با هدف شناسایی و تحلیل مؤلفه‌های زمینه‌ای اثرگذار بر حکمرانی همکارانه آب در ایران انجام شده و تلاش دارد ظرفیت این مؤلفه‌ها را به‌مثابه بنیانی برای طراحی سیاست‌های نوآورانه در بخش آب برجسته سازد. در گام نخست، بر پایه مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با خبرگان و تحلیل مضمون، شش حوزه زمینه‌ای شامل «سیاسی-نهادی»، «اجتماعی-مدنی»، «قانونی و تنظیم‌گری»، «اداری-اجرایی»، «فرهنگی-ارزشی» و «رویکردهای فنی مدیریت منابع آب»، استخراج شد. سپس با بهره‌گیری از روش الگوسازی ساختاری-تفسیری، روابط میان این مؤلفه‌ها تحلیل شد. نتایج نشان داد که مؤلفه‌های «سیاسی-نهادی» و «اجتماعی-مدنی» به‌عنوان پیشران‌های اصلی، بیشترین تأثیرگذاری را دارند؛ مؤلفه «قانونی و تنظیم‌گری» در جایگاه میانی، نقش واسط را میان عوامل زیرساختی و پیامدی ایفا می‌کند. در پایین‌ترین سطح، مؤلفه‌های «فرهنگی-ارزشی»، «اداری-اجرایی» و «رویکردهای فنی» قرار دارند که عمدتاً تأثیرپذیر هستند. این ساختار سلسله‌مراتبی، بر اهمیت تمرکز سیاست‌گذاران بر مؤلفه‌های کلیدی سیاسی و اجتماعی، در مقایسه با سایر مؤلفه‌ها، برای طراحی و اجرای نوآورانه سیاست‌ها با رویکرد حکمرانی همکارانه در حوزه آب، تأکید دارد.

کلیدواژه‌ها: حکمرانی همکارانه، بستر سیاستی، عوامل زمینه‌ای، نوآوری در سیاست‌گذاری آب.

استناددهی (APA): عامری گلستان، متین، واعظی، رضا، الوانی، سیدمهدی، و باقری، علی (۱۴۰۴). مؤلفه‌های زمینه‌ای اثرگذار بر حکمرانی همکارانه آب در ایران: پیش‌درآمد طراحی نوآورانه سیاست‌ها در بخش آب، *نشریه علمی مدیریت نوآوری*، ۱(۱)۱۴، ۱۱۵-۱۵۶.

Doi: [10.22034/imj.2025.527999.2917](https://doi.org/10.22034/imj.2025.527999.2917)

۱. دانش‌آموخته دکتری، گروه مدیریت دولتی، دانشکده حسابداری و مدیریت، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. نویسنده مسئول: ameri.mtn@gmail.com
۲. استاد، گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. vaezi@atu.ac.ir
۳. استاد، گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. sralvani@gmail.com
۴. دانشیار، گروه مهندسی منابع آب، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران. ali.bagheri@modares.ac.ir

مقدمه

بحران آب، یکی از مهم‌ترین چالش‌های زیست‌محیطی و اجتماعی است که بسیاری از کشورها، از جمله ایران با آن مواجه هستند (کتابچی^۱، ۲۰۲۱ و مدنی^۲، ۲۰۱۴). کاهش منابع آبی، افزایش تقاضا و سوءمدیریت منابع موجود، این بحران را پیچیده‌تر و حل آن را دشوارتر کرده است. نتیجه چنین وضعیتی، افزایش رقابت میان کاربران متعدد آب است (سازمان ملل^۳، ۲۰۲۰ و وودهوس و مولر^۴، ۲۰۱۷). شکل‌گیری سیستم‌های رقیب به جای سیستم‌های همکار، سردرگمی در سیاست‌ها و ائتلاف وقت، انرژی و سایر منابع را در پی خواهد داشت (ساعت‌ساز^۵، ۲۰۲۰) و می‌تواند به تخصیص ناپایدار یا ناعادلانه آب منجر شود (چیاری و همکاران^۶، ۲۰۲۲).

برای حل این مسئله لازم است بازیگران مختلفی برای سیاست‌گذاری و مدیریت منابع آب ایفای نقش کنند؛ از این‌رو چارچوب حکمرانی به‌عنوان روش مؤثری برای حفظ این تعادل معرفی شده است. اما آنچه که هنوز به‌عنوان چالش جدی در استفاده از چارچوب حکمرانی وجود دارد، چگونگی ایجاد هماهنگی بین بخش‌ها و سطوح مختلف حکمرانی چندسطحی است، زیرا الگوی حکمرانی با توزیع مسئولیت‌ها و قدرت تصمیم‌گیری در لایه‌ها و مراکز مختلف، ممکن است به چندبخشی شدن و تفکیک بیشتر بین لایه‌ها و بخش‌ها منجر شود، از این‌رو صرف حضور بخش‌های تصمیم‌گیری مستقل در لایه‌های مختلف، به‌معنای این نیست که می‌توان انتظار کارکردهای یک سیستم حکمرانی را داشت (استفان و همکاران^۷، ۲۰۱۹).

در این شرایط، رویکرد حکمرانی همکارانه که مبتنی بر مشارکت فعال تمامی ذی‌نفعان از سطوح مختلف دولتی، خصوصی و جامعه مدنی است، به

1. Ketabchy
2. Madani
3. United Nations
4. Woodhouse & Muller
5. Saatsaz
6. Chiarelli et al.
7. Stephan et al.

دلیل در نظر گرفتن ذی‌نفعان مختلف در فرایند توسعه سیاست و یافتن راه‌حل‌ها، نسبت به رویکردهای سنتی حکمرانی، عادلانه‌تر به نظر می‌رسد و بیشتر مورد اقبال سیاست‌گذاران قرار گرفته است (کوبله و همکاران^۱، ۲۰۲۴ و شین^۲، ۲۰۲۲) و چنین به نظر می‌رسد که این رویکرد، رویکردی نوآورانه برای یافتن راه‌کارهای بین‌رشته‌ای و نوآورانه است (کامپانیوچی و اسپیرالی^۳، ۲۰۱۸).

با وجود این، تمامی بازیگران مرتبط با حکمرانی آب، به‌ویژه سیاست‌گذاران، باید توجه داشته باشند که کاربرد موفق این رویکرد، بدون توجه کافی به بسترها و مؤلفه‌های زمینه‌ای که حکمرانی همکارانه را تحت‌تأثیر قرار می‌دهند، با چالش‌هایی روبه‌رو خواهد شد (کوبله و همکاران، ۲۰۲۴)، زیرا حکمرانی همکارانه بر خلاف تصور اولیه، یک فرایند خنثی نیست، بلکه به‌طور عمیقی از منافع، ایدئولوژی‌ها و قدرت تأثیر می‌پذیرد (هرینگتون^۴، ۲۰۱۷) و در صورت بی‌توجهی به مؤلفه‌های زمینه‌ای، اثربخشی این رویکرد با محدودیت‌هایی روبه‌رو خواهد شد. بنابراین شناسایی، تحلیل جامع و بررسی تعامل مؤلفه‌های زمینه‌ای که بر حکمرانی همکارانه آب در ایران اثر می‌گذارند، برای طراحی سیاست‌هایی که در عمل مؤثر و پایدار و نوآورانه باشند، ضروری است.

اگرچه پژوهش‌های پیشین به برخی مؤلفه‌های زمینه‌ای اثرگذار بر حکمرانی همکارانه آب در ایران، اشاره کرده‌اند (عامری و همکاران، ۲۰۲۳)، اما بررسی جامع این مؤلفه‌ها و تحلیل تعاملات و سطوح تأثیرگذاری آنها کمتر مورد توجه قرار گرفته است. بنابراین، این پژوهش با هدف شناسایی و تحلیل جامع مؤلفه‌های زمینه‌ای اثرگذار بر حکمرانی همکارانه آب در ایران و بررسی روابط میان آنها، با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون و الگوسازی ساختاری-تفسیری^۵، انجام شد.

1. Koebele et al.
2. Xin
3. Compagnucci & Spigarelli
4. Harrington
5. Interpretive Structural Modelling

یافته‌های این مطالعه می‌تواند پیش‌درآمدی برای طراحی نوآورانه سیاست‌های آب‌محور باشد و مسیرهای دقیق‌تری برای سیاست‌گذاری مبتنی بر زمینه در حوزه حکمرانی آب پیش‌روی تصمیم‌گیران قرار دهد.

پیشینه پژوهش و چارچوب نظری

مروری بر مطالعات بین‌المللی و ملی

حکمرانی آب به‌عنوان سازوکاری برای عملکرد هماهنگ نهادهای سیاسی، اجتماعی و حقوقی در مدیریت منابع و خدمات آب مطرح می‌شود، به‌گونه‌ای که نیازهای انسان و محیط زیست به‌درستی برطرف شود (پال-وستل^۱، ۲۰۰۹) و همچنین ساختارها و فرایندهایی را ایجاد می‌کند که فضای مذاکره بین ذی‌نفعان فراهم شود (مونتگومری و همکاران^۲، ۲۰۱۶)، اما چالش جدی در استفاده از چارچوب حکمرانی، چگونگی ایجاد هماهنگی بین بخش‌ها و سطوح مختلف حکمرانی چندسطحی است (استفان و همکاران، ۲۰۱۹).

شکل‌گیری یک نظام حکمرانی همکارانه^۳، که به‌طور خاص بر ایجاد همکاری با مسئولیت مشترک، بین نهادهای مختلف دولتی با یکدیگر و با نهادهای غیردولتی، تأکید می‌کند، رویکردی است که می‌تواند مسئله چالش‌برانگیز آب را حل کند. حکمرانی همکارانه، فرایندها و ساختارهای خط‌مشی‌گذاری عمومی است که به‌طور ساختاریافته‌ای همه بازیگران دولتی، خصوصی و مدنی را در مرزهای مرتبط با سازمان‌های دولتی وارد می‌کند، به‌طوری‌که یک هدف عمومی را برآورده سازند، به‌گونه‌ای که اگر این همکاری شکل نمی‌گرفت، دستیابی به این هدف، امکان‌پذیر نبود (امرسون و همکاران^۴، ۲۰۱۲). این رویکرد از دهه ۱۹۷۰ مطرح شد و طی دو دهه اخیر، بسط بیشتری یافت (امرسون و گرلاک^۵، ۲۰۱۴). الگوهای مختلفی برای تبیین

1. Pahl-Wostl
2. Montgomery et al.
3. Collaborative Governance
4. Emerson et al
5. Emerson & Gerlak

حکمرانی همکارانه ارائه شده که از جمله می‌توان به الگوی برایسون^۱ (برایسون و همکاران^۲، ۲۰۰۶)، انسل و گش^۳ (انسل و گش، ۲۰۰۸) و امرسون و نباتچی^۴ (امرسون و نباتچی، ۲۰۱۲) اشاره کرد که هر یک فضای همکاری بین ذی‌نفعان مختلف را با ویژگی‌های متعدد ترسیم کرده و رای پوشش دادن محدودیت‌های تعاریف پیشین، تلاش کرده‌اند.

الگوی امرسون و نباتچی، اگرچه نسبت به الگوهای پیشین، طیف گسترده‌تری از همکاری بین‌بخشی را در نظر می‌گیرد و به محرک‌های خارجی نیز توجه داشته و فضای همکاری را پویا و نه خطی دیده است، اما مانند سایر این الگوها، به کفایت به عوامل زمینه‌ای اثرگذار بر حکمرانی همکارانه توجه نداشته است. به گفته پژوهشگرانی همچون هرینگتون، بی‌توجهی این الگوها به بستر سیاسی حکمرانی همکارانه آب، می‌تواند سودمندی و انسجام کافی حکمرانی همکارانه را تهدید کند، زیرا حکمرانی همکارانه آب، منعکس‌کننده مجموعه‌ای از منفعت‌ها، ایدئولوژی‌ها و قدرت است (هرینگتون، ۲۰۱۷).

در ادبیات بین‌المللی حکمرانی همکارانه آب، پژوهش‌هایی عوامل زمینه‌ای اثرگذار بر حکمرانی همکارانه آب را از زاویه‌های خاصی بررسی کرده‌اند؛ از جمله موانع فرهنگی شامل توانایی انطباقی ضعیف ذی‌نفعان برای حل مسائل آب و موانع اجرایی مانند نبود درک از چشم‌انداز و نبود سازماندهی رسمی در شیلی (روخاس و همکاران^۵، ۲۰۲۰)، عوامل سیاسی مانند نمایندگی^۶، تسلط خبرگان^۷، میزان درگیری و مشارکت ذی‌نفعان^۸ و شدت مسئله^۹ در برنامه‌ریزی آب‌های زیرزمینی در کالیفرنیا (دوبین و همکاران^{۱۰}، ۲۰۲۳)، عامل سیاسی نظیر ضرورت مداخله دولتی و انطباق با شرایط محیطی و محلی در چین در

1. Bryson
2. Bryson et al.
3. Ansell and Gash
4. Emerson & Nabatchi
5. Rojas et al
6. Representation
7. Elite Capture
8. Stakeholder Engagement
9. Problem Severity
10. Dobbin et al.

حوضه دریاچه تای^۱ (شین، ۲۰۲۲) و عوامل سیاسی و نهادی مانند شفافیت، سازوکارهای مالی و ثبات نهادی در بررسی سه رودخانه در سوئد (هدلین و همکاران^۲، ۲۰۲۳) و همچنین عوامل سیاسی، نهادی و اجرایی مانند کاهش رفتارهای رقابتی و همچنین کاهش استفاده از راهبردهای موازی بین بازیگران بخش‌های دولتی، در حوضه آبریز مورای-دارلینگ در استرالیا^۳، که به موفقیت حکمرانی همکارانه کمک کرده است (مارشال و همکاران^۴، ۲۰۱۳). این مطالعات نشان می‌دهد که عوامل زمینه‌ای در موفقیت یا شکست حکمرانی همکارانه آب، نقش تعیین‌کننده دارند و عدم مدیریت مؤثر این عوامل، باعث تضعیف حکمرانی همکارانه آب در سیاست‌گذاری‌های اصلی، خواهد شد.

در ایران، عمده پژوهش‌ها حول محور «حکمرانی آب» بوده‌اند و نه «حکمرانی همکارانه آب». این پژوهش‌ها به چهار دسته «مطالعات تطبیقی»، «ارزیابی نظام حکمرانی» با استفاده از الگوهای موجود، «ارائه چارچوب برای ارزیابی نظام حکمرانی» و «آینده‌پژوهی»، قابل دسته‌بندی هستند (اندیشکده تدبیر آب، ۱۴۰۲). پژوهش‌های دیگر در زمینه حکمرانی همکارانه در ایران نیز، در زمینه‌هایی به جز آب بوده‌اند، مثل انرژی‌های تجدیدپذیر (محمدی و دانایی‌فرد، ۲۰۱۹). تنها پژوهشی که چارچوبی جامع برای حکمرانی همکارانه آب در ایران ارائه داده است و بر اهمیت و اثرگذاری مؤلفه‌های زمینه‌ای بر حکمرانی همکارانه آب اشاره کرده است، پژوهش پیشین نویسندگان این مقاله است (عامری و همکاران، ۲۰۲۳).

همچنین برخی پژوهش‌های داخلی، تأثیر یک یا بخشی از مؤلفه‌های زمینه‌ای نظیر تمرکز قدرت (وحید و رنجبر، ۲۰۱۹)، جریان قدرت غیررسمی (کنگرانی و همکاران، ۱۳۸۹)، هدف‌گذاری‌های روشن و تعریف واضح از منفعت عمومی (فتاحی و همکاران، ۱۳۹۷ و قاسمی و همکاران، ۲۰۲۲)، چارچوب قانونی (کلانتری و همکاران، ۲۰۱۸) و قوانین فعلی (اسلامی و رحیمی،

۲۰۱۹)، عدالت اجتماعی (یوسفیان و همکاران، ۲۰۲۲) و بسستر فرهنگی (قاسمی و همکاران، ۲۰۲۲) بر سیاست‌گذاری آب را بررسی کرده‌اند، اما تاکنون پژوهشی که به‌طور جامع این عوامل را شناسایی و دسته‌بندی کرده باشند و روابط میان آنها را تحلیل کند، یافت نشد.

خلا پژوهشی

در یک جمع‌بندی کلی می‌توان گفت که مطالعات انجام‌شده در زمینه حکمرانی همکارانه نشان می‌دهند که این رویکرد از زمان معرفی خود تاکنون، دچار تحولاتی مفهومی و کاربردی شده و الگوهای متعددی برای توصیف آن ارائه شده است. هرچند برخی از پژوهش‌های بین‌المللی به شناسایی و تحلیل برخی عوامل زمینه‌ای اثرگذار بر حکمرانی همکارانه پرداخته‌اند، اما در مجموع بیشتر الگوها و چارچوب‌های نظری موجود، به بررسی جامع و نظام‌مند این مؤلفه‌ها نپرداخته‌اند.

در سطح ملی نیز، مطالعات مرتبط با حکمرانی آب بیشتر به تحلیل نظام حکمرانی موجود یا ارائه چارچوب‌های کلی پرداخته‌اند و پژوهش‌های اندکی به‌طور خاص به حکمرانی همکارانه آب توجه داشته‌اند. تنها یک پژوهش جامع داخلی وجود دارد که چارچوبی برای حکمرانی همکارانه آب در ایران ارائه داده و به اهمیت مؤلفه‌های زمینه‌ای اشاره کرده است، اما همچنان مطالعه‌ای که این مؤلفه‌ها را به صورت جامع شناسایی و تحلیل تعاملی کند، انجام نشده است.

بنابراین، با وجود تلاش‌های پیشین، خلا اصلی پژوهشی، ارائه یک مطالعه تحلیلی جامع از مؤلفه‌های زمینه‌ای اثرگذار بر حکمرانی همکارانه آب در ایران و بررسی نحوه تعامل و اولویت آنها برای طراحی سیاست‌های نوآورانه است؛ که این امر می‌تواند راهنمایی عملی برای سیاست‌گذاری مؤثرتر در این حوزه فراهم سازد.

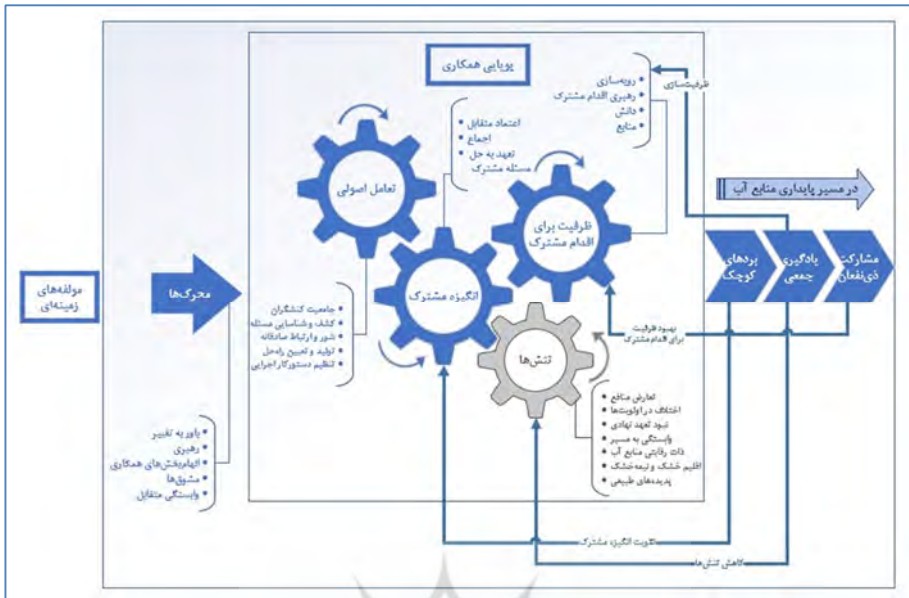
چارچوب حکمرانی همکارانه آب در ایران

الگوی مفهومی امرسون و نباتچی (۲۰۱۲)، حکمرانی همکارانه را «فرایندها و ساختارهای خط‌مشی‌گذاری عمومی» می‌داند که در آن بازیگران دولتی،

خصوصی و مدنی، در سطوح مختلف حاکمیت به‌طور ساختاریافته در مسیر دستیابی به یک هدف عمومی درگیر می‌شوند، به‌گونه‌ای که بدون این همکاری، تحقق این هدف امکان‌پذیر نخواهد بود. ویژگی مهم این رویکرد، تأکید بر شمولیت و مشارکت فعال طیف متنوع از ذی‌نفعان است.

در ادامه و با الهام از این چارچوب، پژوهش عامری و همکاران (۲۰۲۳)، الگویی مفهومی برای حکمرانی همکارانه آب در ایران، ارائه کرده‌اند که متناسب با شرایط بومی کشور توسعه یافته است. در این الگو، محرک‌ها، نقطه آغاز همکاری پویا میان ذی‌نفعان هستند و این همکاری پویا بر اثر تکرار، می‌تواند به دستاوردهایی نظیر یادگیری اجتماعی، مشارکت گسترده‌تر ذی‌نفعان و بردهای کوچک منجر شود که تأثیر آنها حرکت به سمت پایداری منابع آب است. در مسیر این همکاری پویا، تنش‌هایی نیز وجود دارند که می‌توانند بر سرعت شکل‌گیری همکاری تأثیر گذاشته و آن را کاهش دهند. در لایه بیرونی این همکاری، مؤلفه‌های زمینه‌ای قرار دارند که حکمرانی همکارانه آب را احاطه کرده‌اند و بی‌توجهی به تأثیر این عوامل می‌تواند اثربخشی و شکل‌گیری حکمرانی همکارانه را با چالش روبه‌رو نماید.

در این چارچوب، همکاری به صورت یک فرایند پویا تعریف شده که ذی‌نفعان با توجه به متغیرهای محیطی و تعاملات داخلی، آن را تطبیق می‌دهند. نمای کلی این چارچوب مفهومی، در سطح بومی و با تأکید بر عوامل زمینه‌ای مرتبط با حکمرانی همکارانه آب در ایران، در شکل ۱ نشان داده شده است.

شکل ۱. چارچوب مفهومی حکمرانی همکارانه آب در ایران با الهام از الگوی امرسون و نباتچی (۲۰۱۲) و متناسب با بستر بومی ایران در بخش آب (عامری و همکاران، ۲۰۲۳)

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش کنونی یک مطالعه کیفی است که برای شناسایی مؤلفه‌های زمینه‌ای اثرگذار بر حکمرانی همکارانه آب در ایران، از راهبرد تحلیل مضمون و الگوسازی ساختاری-تفسیری، استفاده کرده است.

در گام اول، داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۱۸ نفر از خبرگان منتخب علمی و اجرایی کشور در حوزه حکمرانی آب، به روش قضاوتی هدفمند، گردآوری و مورد تحلیل مضمون، قرار گرفتند که ویژگی‌های این افراد در جدول ۱ قابل مشاهده است.

جدول ۱. ویژگی‌های خبرگان برای انجام مصاحبه

نشانه‌گر	تحصیلات	معیار خبرگی	قلمرو فعالیت
م.ش. ۱	دکتری مدیریت منابع آب	- دانش تخصصی در	- عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت مدرس
		- موضوع حکمرانی آب	- نماینده ویژه رئیس‌جمهور (سابق)
		- تجربه اجرایی	-

نشانهگر	تحصیلات	معیار خبرگی	قلمرو فعالیت
		- مشاور سیاست‌گذاری	در هیئت سیلاب مدیر پروژه‌های مرتبط با حکمرانی آب
م.ش ۲	دکتری مدیریت و برنامه‌ریزی منابع آب	- دانش تخصصی در موضوع سیاست‌گذاری و دیپلماسی آب - مشاور سیاست‌گذاری	مشاور (سابق) در مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری تدریس در دانشگاه تهران
م.ش ۳	دانشجوی دکتری مدیریت منابع آب	- دانش تخصصی در موضوع حکمرانی آب و بستر سیاسی آن - مشاور سیاست‌گذار	مشاور و پژوهشگر در اندیشکده تدبیر آب مشاور و پژوهشگر در مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری پژوهشگر در ستاد احیاء دریاچه ارومیه
م.ش ۴	دکتری مدیریت منابع آب	- دانش تخصصی در موضوع حکمرانی آب - تجربه اجرایی مشاور سیاست‌گذاری	عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد مدیر پروژه‌های مرتبط با حکمرانی آب
م.ش ۵	دکتری جامعه‌شناسی	- دانش تخصصی در موضوع حکمرانی و بستر اجتماعی آن - تجربه اجرایی	معاون (سابق) مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری
م.ش ۶	دکتری مهندسی عمران	- دانش تخصصی در موضوع حکمرانی آب - تجربه اجرایی مشاور سیاست‌گذاری	عضو هیئت علمی دانشگاه تهران دبیر پروژه ملی سازگاری با کم‌آبی مدیر کل یکی از دفاتر وزارت نیرو (سابق)
م.ش ۷	کارشناسی‌ارشد اقتصاد کشاورزی	- دانش تخصصی در موضوع حکمرانی آب - تجربه اجرایی مشاور سیاست‌گذاری	ریاست اندیشکده تدبیر آب مدیر پروژه‌های ملی مرتبط با حکمرانی آب
م.ش ۸	کارشناسی‌ارشد آبیاری و زهکشی	- دانش تخصصی در موضوع آب و کشاورزی - تجربه اجرایی	معاون اسبق وزارت جهاد کشاورزی ریاست اتاق آب و کشاورزی و محیط زیست (اتاق بازرگانی) سرپرست وزارت جهاد کشاورزی

نشانگر	تحصیلات	معیار خبرگی	قلمرو فعالیت
			(سابق)
م.ش. ۹	دکتری مدیریت منابع آب	- دانش تخصصی در موضوع حکمرانی آب - تجربه اجرایی مشاور سیاست‌گذاری	- مشاور استاندار اصفهان - دبیر کارگروه ستاد احیای زاینده‌رود
م.ش. ۱۰	دکتری مهندسی منابع آب	- دانش تخصصی در موضوع حکمرانی آب - مشاور سیاست‌گذاری	- مشغول گذراندن دوره پست‌دکتری ^۱ در دانشگاه اوزنابروک ^۲ آلمان در تیم تحقیقاتی پال وستل
م.ش. ۱۱	دکتری مهندسی منابع آب	- دانش تخصصی در موضوع حکمرانی آب و بستر قانونی آن - تجربه اجرایی	- عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت مدرس - مدیر سابق کمیته آب در گروه مطالعات زیربنایی در مرکز پژوهش‌های مجلس
م.ش. ۱۲	دکتری زراعت	- دانش تخصصی در موضوع آب و کشاورزی - تجربه اجرایی مشاور سیاست‌گذاری	- عضو هیئت علمی معاون وزیر جهاد کشاورزی (سابق) - ریاست سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی - دبیر کمیسیون تدوین سند ملی دانش‌بنیان کشاورزی و غذا (شورای عالی انقلاب فرهنگی)
م.ش. ۱۳	مهندسی کشاورزی	- مشاور سیاست‌گذاری - تجربه اجرایی	- مشاور معاون وزیر جهاد کشاورزی - مشاور در موضوع احیاء دریاچه ارومیه
م.ش. ۱۴	دکتری مهندسی عمران- آب	- دانش تخصصی در موضوع حکمرانی و دیپلماسی آب - تجربه اجرایی مشاور سیاست‌گذاری	- عضو هیئت علمی دانشگاه تبریز - دبیر کارگروه تخصصی شورای عالی آب (سابق) - رئیس پژوهشکده آب و محیط زیست پژوهشکده سیاست‌گذاری شریف
م.ش. ۱۵	مدرک حوزوی	- تجربه اجرایی در قانون‌گذاری	- نماینده مجلس شورای اسلامی - عضو کمیسیون کشاورزی، آب و منابع طبیعی
م.ش. ۱۶	دکتری مهندسی عمران محیط‌زیست	- دانش تخصصی در موضوع آب و محیط‌زیست	- عضو هیئت علمی دانشگاه صنعتی شریف

1. Postdoctoral Researcher
 2. Osnabrück

نشانهگر	تحصیلات	معیار خبرگی	قلمرو فعالیت
		- تجربه اجرایی	- معاون سازمان محیط زیست - مدیر پروژه ستاد احیاء دریاچه ارومیه
م.ش ۱۷	کارشناسی ارشد مدیریت دولتی	- تجربه اجرایی - مشاور سیاست گذاری	- مشاور سیاست گذاری در مرکز همکاری تحول و پیشرفت در زمینه حکمرانی آب
م.ش ۱۸	دکتری مدیریت منابع آب	- دانش تخصصی در موضوع حکمرانی و دیپلماسی آب - مشاور سیاست گذاری	- عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت مدرس - مشاور در مرکز بررسی های استراتژیک ریاست جمهوری (سابق)

برای تعیین پایان مصاحبه، اشباع داده^۱ مدنظر قرار گرفت و گردآوری داده تا جایی ادامه یافت که با گردآوری داده‌های جدید، داده‌های پیشین تکرار شدند و در جدول اشباع، شناسه‌های جدیدی تولید نشدند.

تحلیل مضمون، یک روش توصیفی برای تقلیل داده‌های پراکنده به داده‌های تفصیلی و غنی است (کاسلبری و نولن^۲، ۲۰۱۸) که در این پژوهش، به روش شبکه مضامین^۳ انجام شد. ابتدا مضامین پایه^۴ استخراج شده و سپس با خلاصه‌سازی، مضامین سازمان‌دهنده^۵ با انتزاع بالاتر به دست می‌آیند؛ در نهایت مضامین فراگیر، به صورت استعاره‌های اساسی، استخراج می‌شوند (اترید و استیرلینگ^۶، ۲۰۰۱).

در این پژوهش برای شناسایی عوامل زمینه‌ای اثرگذار بر حکمرانی همکارانه آب، داده‌های کیفی شناسه‌گذاری و تحلیل شدند و در این فرایند، ۳۱۲ بخش متنی به ۵۶ شناسه پایه دسته‌بندی شدند که سپس در سطوح بالاتر به ۲۶ شناسه سازمان‌دهنده و در نهایت ۶ مضمون فراگیر طبقه‌بندی شدند (نمونه‌ای

1. Data saturation
2. Castleberry & Nolen
3. Thematic Network
4. Basic Themes
5. Organizing Themes
6. Attride-Stirling

از شناسه‌گذاری در جدول ۲). داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودا ۲۰۲۰^۱ تحلیل شدند.

جدول ۲. نمونه‌ای از تبدیل متن به شناسه‌های پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر

مضمون فراگیر	شناسه سازمان‌دهنده	شناسه پایه	بخش متنی
زمینه اداری-اجرایی	توان هدف‌گذاری کلان و برنامه‌ریزی اجرایی	هدف‌گذاری یکپارچه	با حوزه آب صحبت می‌کنم، با حوزه کشاورزی و بعد با حوزه صنعت، می‌بینم زبان مشترکی بین این‌ها ایجاد نشده است. چون آن جلساتی که وضعیت آینده را به‌درستی تبیین کنیم و اهداف مشترک داشته باشیم، نبوده و جلسات شکلی بوده است. [م.ش ۱۵]
زمینه سیاسی-نهادی	ساختار قدرت	تعادل قدرت ذی‌نفعان	در زمان تصویب قانون تشویق سرمایه‌گذاری در آب و خاک سال ۱۳۸۲، تجربه این بود که بخش خصوصی با دولت نمی‌تواند کار کند، زیرا رابطه نابرابر وجود دارد. [م.ش ۷]

برای اطمینان از کیفیت داده‌ها و یافته‌ها، در بخش تحلیل مضمون از معیارهای قابلیت اعتبار^۲، انتقال‌پذیری^۳ و تأییدپذیری^۴ گوبا و لینکلن^۵ (۱۹۸۶) استفاده شد، بدین منظور، نمونه‌گیری هدفمند، بازبینی داده‌ها توسط مشارکت‌کنندگان، مستندسازی کامل فرایند پژوهش و امکان دسترسی به داده‌های اصلی مدنظر قرار گرفت.

در گام بعدی، به‌منظور ارزیابی روابط میان مضامین شناسایی‌شده، از روش الگوسازی ساختاری-تفسیری، استفاده شد. این روش پژوهشی به تعیین و تبیین روابط میان عناصر خاص می‌پردازد و با ایجاد ادراک جمعی، به تحلیل ساختار ارتباطات بین این عناصر، کمک می‌کند (آذر و همکاران، ۲۰۲۱).

با استفاده از این الگو، مجموعه‌ای از عوامل مختلف و مرتبط با هم، در یک الگوی نظام‌مند، ساختار بندی می‌شوند و با استفاده از آن تأثیر یک متغیر بر

1. MAXQDA2020
2. Credibility
3. Transferability
4. Confirmability
5. Lincoln & Guba

متغیرهای دیگر بررسی می‌شود. این روش به جهت دادن به ارتباطات پیچیده میان عناصر در یک سیستم، کمک می‌کند.

برای اجرای این الگو، سه گام اصلی لازم است:

- شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های موضوع، که در این پژوهش با روش تحلیل مضمون به دست آمده است.
- تعیین رابطه مفهومی بین عناصر، با استفاده از تشکیل ماتریس‌های خودتعاملی^۱، که در آن مشخص می‌شود هر مؤلفه چگونه بر سایر مؤلفه‌ها اثر می‌گذارد یا از آن اثر می‌پذیرد؛ سپس تشکیل ماتریس دسترس‌پذیری^۲، که در آن دسترس‌پذیری مستقیم و غیرمستقیم مؤلفه‌ها به دست می‌آید و سپس تعیین سطح‌بندی مؤلفه‌ها، که در آن مؤلفه‌هایی که بر دیگر مؤلفه‌ها تأثیر می‌گذارند، اما تأثیری نمی‌پذیرند، در سطح اول قرار می‌گیرند.
- ترسیم نمودار ساختاری-تفسیری، که در آن مؤلفه‌های هم‌سطح در یک ردیف قرار می‌گیرند (آذر و همکاران، ۲۰۲۱).

به این منظور از نه نفر از خبرگان دعوت شد تا با تکمیل پرسش‌نامه، این روابط را ارزیابی کنند. ویژگی‌های این خبرگان در جدول ۳ قابل مشاهده است.

جدول ۳. ویژگی‌های خبرگان برای تکمیل پرسش‌نامه

نشانگر	تحصیلات	معیار خبرگی	قلمرو فعالیت
پ.ش ۱	دکتری مدیریت دولتی	- دانش تخصصی در موضوع حکمرانی - تجربه اجرایی - مشاور سیاست‌گذاری	- عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی - تدریس در دانشگاه علامه طباطبائی در زمینه حکمرانی
پ.ش ۲	دکتری مهندسی عمران- محیط‌زیست	- دانش تخصصی در موضوع حکمرانی آب، سیاست‌گذاری و دیپلماسی آب - تجربه اجرایی	- عضو هیئت علمی پژوهشکده مطالعات فناوری - دبیر کمیته آب و مدیر پروژه‌های مرتبط با حکمرانی آب

نشانگر	تحصیلات	معیار خبرگی	قلمرو فعالیت
		- مشاور سیاست‌گذاری	
پ.ش ۳	دکتری سیاست‌گذاری علم و فناوری	- دانش تخصصی در موضوع حکمرانی - تجربه اجرایی - مشاور سیاست‌گذاری	- عضو هیئت علمی پژوهشکده مطالعات فناوری - مدیر پروژه‌های مرتبط با حکمرانی و سیاست‌گذاری
پ.ش ۴	دکتری مدیریت دولتی	- دانش تخصصی در موضوع حکمرانی - تجربه اجرایی - مشاور سیاست‌گذاری	- مدرس دانشگاه علامه طباطبائی - معاون وزیر و مدیر پروژه‌های مرتبط با حکمرانی
پ.ش ۵	دکتری زراعت	- دانش تخصصی در موضوع آب و کشاورزی - تجربه اجرایی - مشاور سیاست‌گذاری	- عضو هیئت علمی - معاون وزیر جهاد کشاورزی (سابق) - ریاست سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی - دبیر کمیسیون تدوین سند ملی دانش‌بنیان کشاورزی و غذا (شورای عالی انقلاب فرهنگی)
پ.ش ۶	دکتری مهندسی عمران- محیط‌زیست	- دانش تخصصی در موضوع حکمرانی آب و سیاست‌گذاری آب - تجربه اجرایی - مشاور سیاست‌گذاری	- عضو راهبر کمیته آب و مدیر پروژه‌های مرتبط با حکمرانی آب
پ.ش ۷	دکتری مدیریت دولتی	- دانش تخصصی در موضوع حکمرانی - تجربه اجرایی - مشاور سیاست‌گذاری	- مدیر و پژوهشگر پروژه‌های مرتبط با حکمرانی
پ.ش ۸	دکتری مدیریت منابع آب	- دانش تخصصی در موضوع حکمرانی آب و کشاورزی - تجربه اجرایی	- عضو هیئت علمی موسسه تحقیقات آب - مدیر و پژوهشگر پروژه‌های مرتبط با حکمرانی آب
پ.ش ۹	دکتری مدیریت منابع آب	- دانش تخصصی در موضوع حکمرانی آب و کشاورزی - تجربه اجرایی	- پژوهشگر موسسه تحقیقات آب - مدیر و پژوهشگر پروژه‌های مرتبط با حکمرانی آب

در این روش ابتدا ماتریس خودتعاملی، بر اساس نظرات خبرگان تهیه شد و سپس با استفاده از قواعد استاندارد الگوسازی ساختاری- تفسیری، ماتریس دستیابی استخراج شد. با تحلیل ماتریس دستیابی، سلسله‌مراتب مضامین و

سطوح مختلف آنها تعیین شد. درنهایت، نمودار الگوسازی ساختاری- تفسیری ترسیم شد که روابط میان مضامین زمینه‌ای و جایگاه هر کدام در ساختار کلی مؤثر بر حکمرانی همکارانه آب را نشان داد. این فرایند به شفاف‌سازی ارتباطات بین مؤلفه‌ها و تعیین عوامل کلیدی اثرگذار کمک کرد.

در بخش الگوسازی ساختاری- تفسیری، با توجه به اینکه ابزار گردآوری داده، پرسش‌نامه است، برای کسب روایی پرسش‌نامه از روایی صوری^۱ و محتوایی^۲، یعنی نظرسنجی از صاحب‌نظران و خبرگان موضوع، استفاده شد تا اطمینان حاصل شود که پرسش‌نامه به‌درستی آنچه را که باید بسنجد، مورد سنجش قرار می‌دهد.

تحلیل یافته‌ها

در راستای پرسش اصلی این پژوهش، یافته‌ها نشان داد که عوامل زمینه‌ای اثرگذار بر حکمرانی همکارانه آب در ایران در قالب شش مضمون فراگیر قابل‌دسته‌بندی هستند: «زمینه اداری- اجرایی»، «زمینه سیاسی- نهادی»، «زمینه قانونی و تنظیم‌گری»، «زمینه اجتماعی- مدنی»، «زمینه فرهنگی- ارزشی» و «زمینه رویکردهای فنی مدیریت منابع آب». صورت‌نهایی مؤلفه‌های به‌دست‌آمده در جدول ۴ قابل‌مشاهده است و در ادامه، هر یک به‌طور مبسوط، توضیح داده شده‌اند.

جدول ۴. صورت‌نهایی مؤلفه‌های زمینه‌ای و زیرمجموعه آنها

مضامین فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه
زمینه اداری- اجرایی	توان هدفگذاری کلان و برنامه‌ریزی اجرایی	تعریف روشن از منفعت ملی
		تدوین چشم‌انداز مشترک
		هدف‌گذاری یکپارچه
	توان ارزیابی سیاست‌ها	تدوین برنامه اجرایی قوی و فرابخشی
		ارزیابی سیاست‌ها پس از اجرا
		ارزیابی پیشینی گزینه‌های سیاستی
ایجاد ساختارهای حکمرانی مشترک	مدیریت قوی و اثربخش	
	حفظ استقلال و بی‌طرفی	

1. Face Validity
2. Content Validity

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
	نقش‌ها و مسئولیت‌های شفاف و پاسخگو	اختیار برنامه‌ریزی و اجرا
		ارزیابی عملکرد و پاسخگویی
		هویت عملیاتی و نه تشریفاتی
		کاهش همپوشانی نقش‌ها
	به‌کارگیری منابع انسانی توانمند	قابلیت ارزیابی
		انتخاب نیروها بر مبنای شایستگی
		مدیران قوی و مسئولیت‌پذیر
		بدنه کارشناسی ماهر و شایسته
	ایجاد و به‌کارگیری سیستم مدیریت دانش	ارتباط با بدنه علمی
		ایجاد سیستم مدیریت دانش
	فرهنگ سازمانی متناسب	ایجاد سیستم مدیریت دانش
		فرهنگ سازمانی همکاری
		استقبال از ابتکار عمل
زمینه سیاسی - نهادی	ساختار قدرت	جریان قدرت غیررسمی
		تعادل قدرت ذی‌نفعان
		رعایت اصل تفویض
		پذیرش تکثر در عرصه حکمرانی
	حاکمیت قانون	حفظ استقلال بدنه کارشناسی
		حاکمیت قانون
	شفافیت	شفافیت در تدوین سیاست‌ها
		شفافیت در داده و اطلاعات آب
	ارزیابی و پاسخگویی	ارزیابی و پاسخگویی
		نظارت
مسئولیت‌پذیری مشترک	نظارت	
	مسئولیت‌پذیری مشترک	
ثبات سیاست‌ها در تغییر دولت‌ها	ثبات سیاست‌ها در تغییر دولت‌ها	
	ثبات سیاست‌ها در تغییر دولت‌ها	
زمینه قانونی و تنظیم‌گری	تصویب قوانین جدید	قانون جامع آب
		قانون نظارت
		قانون تعارض منافع
	اصلاح قوانین موجود	مقررات تعامل بین سازمان‌ها
		قانون توزیع عادلانه آب
زمینه اجتماعی - مدنی	فرایند تنظیم مقررات	قدرت تعیین تکلیف چاه‌ها
		مشارکت ذی‌نفعان
	اعتماد اجتماعی	نظام مدنی ناظر و کنشگر
		اعتماد اجتماعی
زمینه فرهنگی - ارزشی	ارزش‌ها، باورها و هنجارهای فرهنگی	احساس عدالت اجتماعی
		احساس عدالت اجتماعی
	ارزش‌ها، باورها و هنجارهای فرهنگی	ارزش‌ها، باورها و هنجارهای فرهنگی
		ارزش‌ها، باورها و هنجارهای فرهنگی

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
	روندها و روابط تاریخی بین ذی‌نفعان	روندها و روابط تاریخی بین ذی‌نفعان
	بازنگری باورها	بازنگری باورها
	اولویت‌بندی دوباره ارزش‌ها	اولویت‌بندی دوباره ارزش‌ها
زمینه رویکردهای فنی مدیریت منابع آب	رویکردهای مدیریت منابع آب	تغییر رویکرد مدیریت عرضه
		سازه‌محوری
		تغییر رویکرد صرفه اقتصادی نسبت به پایداری
		زیست‌محیطی
		رویکرد اصلاح ساختار نسبت به اصلاح سیاست‌ها
		جداشدن تولی‌گری و تصدی‌گری آب
	ابزارهای اقتصادی مدیریت آب	طراحی بازار آب

تحلیل تفصیلی مؤلفه‌های زمینه‌ای اثرگذار بر حکمرانی همکارانه آب

مؤلفه‌های اصلی اثرگذار بر حکمرانی همکارانه آب در ایران عبارت‌اند از: «زمینه اداری-اجرایی»، «زمینه سیاسی-نهادی»، «زمینه قانونی و تنظیم‌گری»، «زمینه اجتماعی-مدنی»، «زمینه فرهنگی-ارزشی» و «زمینه رویکردهای فنی مدیریت منابع آب».

زمینه اداری-اجرایی: این مؤلفه زمینه‌ای، به ظرفیت تصمیم‌گیری، هماهنگی و اجرای سیاست‌ها اشاره دارد و شامل هفت زیرمؤلفه است: «هدف‌گذاری کلان و برنامه‌ریزی اجرایی»، «ارزیابی سیاست‌ها»، «ایجاد ساختارهای حکمرانی مشترک»، «ایجاد نقش‌ها و مسئولیت‌های شفاف»، «به‌کارگیری منابع انسانی توانمند»، «ایجاد سیستم مدیریت دانش» و «ایجاد فرهنگ سازمانی متناسب».

هدف‌گذاری کلان و برنامه‌ریزی اجرایی

به ضرورت تدوین چشم‌انداز مشترک و اهداف یکپارچه برای ذی‌نفعان اشاره دارد و ضعف در جهت‌دهی مشخص به سیاست‌های کلان را موجب تناقض در سیاست‌ها می‌داند، به‌طوری‌که اجرای بندهای مختلف این سیاست‌ها می‌تواند سمت‌وسویی ضدونقیض داشته باشد.

«یکی از مشکلات این است که می‌گوییم هدف مشترک باید تأمین غذا، تأمین آب و تأمین حبابه زیست‌محیطی باشد ... اما پارادوکس شکل می‌گیرد» (م.ش ۱).

«الان مسئله ما این است که می‌گویند آب برای مصالح عامه، در اختیار دولت باشد، اما این مصلحت عامه مبهم است» (م.ش ۴).

توان ارزیابی سیاست‌ها

این مؤلفه بر نبود یک نظام ارزیابی پیشینی و پسینی برای سیاست‌ها اشاره دارد و منظور این است که نظام اداری بتواند ارزیابی سیاست‌ها را در دو مرحله ارزیابی پیشینی گزینه‌های سیاستی و «پس از اجرا»، انجام دهد.

«وقتی راه‌حل را انتخاب می‌کنیم، این راه‌حل‌ها ارزیابی نمی‌شود. معلوم نیست چه کسی این راه‌حل را ارائه داده و چطور به راه‌حل رسیده؟» (م.ش ۵).

ایجاد ساختار حکمرانی مشترک

نبود نهادهای هماهنگ‌کننده بین ذی‌نفعان مختلف، به تصمیم‌گیری‌های جزیره‌ای و عدم‌انجام در سیاست‌گذاری آب منجر شده است. این مؤلفه بر لزوم ایجاد نهادی هماهنگ‌کننده و پاسخگو، مانند شورای عالی آب با ویژگی‌هایی چون «مدیریت قوی و اثربخش»، «حفظ استقلال و بی‌طرفی»، «اختیار برنامه‌ریزی و اجرا»، «ارزیابی عملکرد و پاسخگویی» و «هویت عملیاتی، نه تشریفاتی»، تأکید دارد.

«شورای عالی آب یک سازوکار بوروکراتیک دارد، اما طوری کار می‌کند که اگر آمدند جلسه یا نیامدند، فرقی ندارد ... و آن اختیار و اقتدار را ندارد» (م.ش ۵).

«شورای عالی آب در چارچوب تعاملات و مقررات خودش ایراد دارد، هیچ نظارت بر آن نیست و پاسخگویی هم ندارد» (م.ش ۱).

نقش‌ها و مسئولیت‌های شفاف و پاسخگو

این مؤلفه بر تداخل وظایف دستگاه‌ها و نبود سازوکارهای پاسخگویی برای این وظایف اشاره دارد که نتیجه آن «همپوشانی نقش‌ها» و کاهش «قابلیت ارزیابی» می‌شود، درحالی‌که هر نهاد به ازای نقش و وظیفه مشخصی که دارد، باید نسبت به آن پاسخگو باشد.

«وقتی مسئله را تقسیم می‌کنیم و تفکر شورایی حاکم هست، یک شورا تشکیل می‌دهیم، اما تقسیم وظایف دقیق انجام نمی‌شود، بنابراین مالک مسئله مشخص نیست. مثلاً الان در آب، سهم مسئله ۵۰-۵۰ است یا ۴۰-۶۰؟ یعنی ۵۰ یا ۶۰ تا را دادیم به وزارت نیرو و بقیه را دادیم به وزارت کشاورزی؟» (م.ش ۶).

به‌کارگیری منابع انسانی توانمند

این مؤلفه بر ضرورت مشارکت نیروی انسانی متخصص و کارآزموده در حکمرانی همکارانه، به‌عنوان یکی از ظرفیت‌های اجرایی حکمرانی اشاره دارد و بر لزوم «انتخاب نیروها بر مبنای شایستگی» و ارتباط با «بدنه علمی» برای بهبود تصمیم‌ها و فرایندها تأکید دارد.

«نظام شایسته‌سالاری نیست ... کارشناس نیرو رفته در آب. آدم‌ها با تریلی جابه‌جا می‌شوند، باید خبره باشند ... افرادی که به اندازه سن‌شان کار کردند را کنار می‌گذارند و دوباره از صفر شروع می‌کنند» (م.ش ۵).

«در خیلی از مسائل، بزرگترین مانع، مدیران میانی هستند. عزم در مدیران بالایی ممکن است شکل بگیرد،

اما در مدیران میانی شکل نمی‌گیرد. آنها در دنیای دیگری هستند» (م.ش ۷).

ایجاد سیستم مدیریت دانش

این مورد بر استفاده از تجربیات گذشته و جلوگیری از تصمیم‌گیری‌های سلیقه‌ای با ایجاد سیستم مدیریت دانش اشاره دارد که ضمن تداوم یادگیری سازمانی، از تولید دوباره دانش پیشگیری کرده و به بهبود فرهنگ همکاری کمک می‌کند و بهبود تصمیم‌گیری‌ها را موجب می‌شود.

«چرا این اتفاقات می‌افتد و دوباره تکرار می‌شود ... جنس سازمان‌های ما این است که دانش در آن رسوب نمی‌کند و وقتی که یک نفر می‌رود و نفر دیگر می‌آید، همه چیز از صفر شروع می‌شود» (م.ش ۱).

ایجاد فرهنگ سازمانی متناسب

در این زمینه، فرهنگ سازمانی که «همکاری و تعامل» را نسبت به فرهنگ فردگرایانه، در محیط سازمانی و بین‌سازمانی تقویت کند و از «ابتکار عمل» و ایده‌های نوآورانه استقبال کند، تأثیر قابل‌توجهی بر عملکرد حکمرانی همکارانه دارد.

«فضای آب در بخش دولتی به شکلی هست که منافع‌شان به هم گره خورده و در فرهنگ سازمانی جاری این نهادها، ... هر کسی برای خودش یک حاشیه تعریف کرده و کار را آن‌طوری که دوست دارد، تعریف می‌کند» (م.ش ۱۰).

«در فرهنگ اداری ما، راه‌حل‌های ازپیش‌آماده وجود دارد و کسی نمی‌تواند درباره آن چانه‌زنی کند» (م.ش ۵).

زمینه سیاسی - نهادی: این مؤلفه به مجموعه‌ای از عوامل و شرایط سیاسی و نهادی اثرگذار بر حکمرانی همکارانه آب اشاره دارد و شامل شاخص‌هایی چون «ساختار قدرت»، «حاکمیت قانون»، «شفافیت»، «ارزیابی و

پاسخگویی»، «نظارت»، «مسئولیت‌پذیری مشترک» و «ثبات سیاست‌ها در تغییر دولت‌ها» است.

ساختار قدرت

ساختار قدرت، نحوه توزیع و اثرگذاری قدرت میان نهادهاست و شاخص‌هایی نظیر جریان قدرت غیررسمی، تعادل قدرت ذی‌نفعان، رعایت اصل تفویض، پذیرش تکثر در عرصه حکمرانی و حفظ استقلال بدنه کارشناسی را دربرمی‌گیرد.

«یک سری ذی‌نفعان غیررسمی، نمایندگان مجلس و اینها هم هستند که به حدی به اینها فشار می‌آورند که شکل‌گیری این همکاری غیرممکن می‌شود» (م.ش ۱).

«وقتی قدرت‌ها نامتوازن هست، چطوری مذاکره کنند؟» (م.ش ۱۴).

«لان دولت و مجلس می‌گوید: دولت به جای همه تصمیم بگیرد. مجلس و دولت باید اصل تفویض را رعایت کنند. بدون اصل تفویض نمی‌شود اروپا را دور هم نگه داشت. اینجا هم باید اینطوری باشد» (م.ش ۴).

«نباید اینطوری باشد که بگوییم فلانی بیاید مجلس در تحقیق و تفحص کمک کند، اما از ترس آینده کاریش نمی‌آید» (م.ش ۱۱).

حاکمیت قانون

به ضرورت رعایت قوانین، ضوابط و مقررات در فرایندهای حاکمیتی در حوزه آب برای تقویت اعتماد و همکاری بین ذی‌نفعان اشاره دارد.

«قانون و ضوابط، کوچک و بزرگ ندارد و باید در اجرا تدقیق بشود ... و حاکمیت قانون و اقتدار قانون باید تثبیت بشود» (م.ش ۱۱).

شفافیت

به‌معنای انتشار و دسترسی آزاد به «داده و اطلاعات» و «فرایندهای تصمیم‌گیری و تدوین سیاست‌ها» است و باعث می‌شود تصمیم‌گیری‌ها و فرایندهای سیاسی، درک‌پذیر و ارزیابی شوند، از این‌رو نقش مهمی در ایجاد اعتماد و بهبود همکاری ذی‌نفعان دارد.

«در اصفهان کشاورزی و آب و فاضلاب دعوا داشتند، کشاورزان می‌گفتند آب و فاضلاب حق ما را می‌فروشد به صنعت و آب و فاضلاب هم شفاف پاسخ نمی‌دهد ... از این دست مسائل بسیار داریم که شفاف‌نشده و حل‌نشده باقی‌مانده و باعث تیره ماندن روابط می‌شود» (م.ش ۹).

«اطلاعات آب پراکنده و وسیع است ... هر چقدر شفاف‌سازی بشود، درک کنشگران از این آب بیشتر می‌شود، یعنی تا این فراهم نشود، همکاری امکان‌پذیر نیست» (م.ش ۶).

ارزیابی و پاسخگویی

ارزیابی به ضرورت ارزیابی مستمر عملکرد، سیاست‌ها و برنامه‌های نهادهای مرتبط با آب برای درک نقاط ضعف و بهبود اشاره دارد و همچنین پاسخگویی نیز به‌معنای اطلاع‌رسانی مناسب درباره عملکرد سیاست‌ها و نتایج حاصل از اجرای آنهاست و هدف آن، جلب اعتماد است.

«در برنامه ششم خیلی تلاش شد، در ماده ۳۵ به‌خاطر تعادل بخشی و پایداری سرزمین و اندک کمک به محیط‌زیست، دولت موظف شود ۱۱ میلیارد آب صرفه‌جویی کند. کلی هم برای آن امتیاز دادند. هیچ‌کس نپرسید عملکرد دولت کو؟» (م.ش ۸).

نظارت

ضرورت نظارت برای ارزیابی و کنترل، حفظ عدالت، پیشگیری از فساد و افزایش پاسخگویی است و می‌تواند توسط مراجع نظارتی، سازمان‌ها، ذی‌نفعان و جامعه، انجام شود.

«سیستم مدیریتی باید ناظر بر همدیگر باشد و مورد نظارت مردم و نهادهای مدنی باشد» (م.ش ۱۱).

مسئولیت‌پذیری مشترک

این مؤلفه به تقسیم مسئولیت بین ذی‌نفعان مختلف اشاره دارد و باعث افزایش اعتماد و ایجاد همکاری و مشارکت بین نهادها می‌شود.

«سیستم باید مسئولیت مشترک داشته باشد، کسی نباید تنهایی اجازه تصمیم‌گیری داشته باشد. مثلاً اگر سد کرخه را می‌زنیم، معمولاً باید بگوییم که یونسکو می‌گوید ۲۰ درصد آب مال اقتصاد هست (صنعت و کشاورزی)، ... ولی اگر ۴۰ درصد به بالا رفتی، در خطر هستی» (م.ش ۸).

ثبات سیاست‌ها در تغییر دولت‌ها

به‌معنای ادامه‌دار بودن سیاست‌ها و برنامه‌ها، در مقابل تغییرات در دولت‌هاست و باعث استمرار برنامه‌ها و پروژه‌ها، پیش‌بینی‌پذیری و همکاری بلندمدت بین نهادها می‌شود.

«چندین سال قبل برای دریاچه ارومیه، یک موافقت‌نامه بین سه تا وزیر و معاون رئیس‌جمهوری در محیط‌زیست و استان‌دارها به وجود آمد ... اما رئیس‌جمهوری بعدی که آمد، کل تیم را تغییر داد و تیم جدیدی راه انداخت» (م.ش ۱).

زمینه قانونی و تنظیم‌گری: این زمینه شامل قوانین، مقررات و سیاست‌هایی است که مدیریت منابع آب را در سطح ملی و منطقه‌ای، قاعده‌مند می‌کند و

سه محور دارد: «تصویب قوانین جدید»، «اصلاح یا اجرای قوانین موجود» و «فرایند تنظیم مقررات».

تصویب قوانین جدید

تغییرات و تحولات در جامعه، محیط‌زیست، شرایط جغرافیایی و اقتصادی، نیازمند تصویب قوانین و مقررات روزآمد و جامع مانند «قانون جامع آب»، «قانون نظارت» و «قانون تعارض منافع» است تا چارچوب قانونی مناسب برای همکاری فراهم شود.

«قرار بود قانون جامع آب تصویب شود ... وقت و انرژی زیادی برد، اما در مسیر قرار نگرفت» (م.ش ۱۳).

اصلاح یا اجرای قوانین موجود

قوانین قدیمی مانند «قانون توزیع عادلانه آب» و «قانون تعیین تکلیف چاه‌ها» نیازمند بازنگری و روزآمدسازی یا اجرای مؤثر هستند تا کارآمدی خود را در شرایط امروز حفظ کنند.

«قانون توزیع عادلانه آب را از سال ۶۲ داریم که بسیاری از قانون‌های آن باید مورد بازبینی قرار بگیرد. اصلاح روزآمد بشود. بیش از سه دهه از عمر آن می‌گذرد و طبیعی هست که متناسب با شرایط کشور باید اصلاح شود» (م.ش ۱۳).

فرایند تنظیم مقررات

فرایند تنظیم مقررات به صورت جمعی و بر اساس نظرات و مشارکت ذی‌نفعان مختلف، به بهبود کیفیت قوانین و پذیرش عمومی و همین‌طور افزایش اعتماد عمومی کمک کند.

«کرسی دادن به مردم به‌عنوان یک سازوکار همکاری می‌تواند مؤثر باشد. باید دنبال این باشیم که ببینیم چه

سازوکاری برای حضور مردم در تصمیم‌گیری و (نه تصمیم‌سازی) مدیریت و اجرا می‌بینی» (م.ش ۱۷).
«عده‌ای در تهران نشستند و برای همه تصمیم می‌گیرند. نظام سلسله‌مراتبی امر جمعی را نمی‌فهمد. آب قرار بود ملی باشد ولی الان آب دولتی داریم» (م.ش ۴).

زمینه اجتماعی - مدنی: به ایجاد فضایی اشاره دارد که در آن نظام مدنی با ایفای نقش نظارت و کنشگری، اعتماد و پذیرش نسبت به سیاست‌ها را تقویت می‌کند و شامل «نظام مدنی ناظر و کنشگر»، «اعتماد اجتماعی» و «احساس عدالت اجتماعی» است.

نظام مدنی ناظر و کنشگر

نظام مدنی ناظر، با نظارت بر عملکرد نهادهای حاکمیتی، نقش مهمی در حفظ حقوق شهروندان و اطمینان از رعایت مصلحت عمومی در سیاست‌ها دارد و باعث ایجاد تعادل در قدرت می‌شود. چنین نظام مدنی می‌تواند نقش مهمی در آموزش و آگاهی‌بخشی عمومی داشته باشد.

«در نظارت عمومی علاوه بر نهاد دولت، باید جامعه هم همراه باشد ... در مورد اینکه منابع محدود را برای مسائل اولویت‌دارتر خرج کنیم، بدون نظارت و فشار بخش عمومی نمی‌شود و پیش نمی‌رود» (م.ش ۷).

اعتماد اجتماعی

عنصری کلیدی در حکمرانی همکارانه که، نتیجه فرایندهای اجتماعی است و باعث ایجاد همکاری در راستای اهداف مشترک می‌شود.

«برای این که همه وارد گفت‌وگو بشوند، باید اعتماد داشته باشند» (م.ش ۵).

«رفتار مسئولان دولتی، اعتماد را از بین می‌برد و مردم را دور می‌کند» (م.ش ۴).

احساس عدالت اجتماعی

ادراک افراد از توزیع عادلانه فرصت‌ها و منابع است که نقش مهمی در همکاری و اعتمادسازی دارد.

«دعوای آب، دعوای عدم توازن توسعه و ناپایداری‌هاست. اینهاست که باعث دامن زدن به دعوای آب شده؛ وگرنه کمبود آب یک بخش از آن هست» (م.ش ۲).

«یک عامل مهم و تأثیرگذار که باعث اعتمادسازی می‌شود و بعد همکاری شکل می‌گیرد، عدالت است. اگر دستگاه‌ها این احساس را داشته باشند که حق آنها خورده می‌شود، یا مردم احساس کنند حاکمیت حق آنها را نمی‌دهد، مثلاً در یک منطقه بیشتر دارد توسعه می‌دهد و در منطقه دیگری توسعه نمی‌دهد، احساس عدم عدالت و تبعیض ایجاد می‌شود و بزرگترین عامل است برای عدم همکاری» (م.ش ۱۵).

زمینه فرهنگی - ارزشی: زمینه فرهنگی - ارزشی به باورها، ارزش‌ها، عادات و رفتارهای اجتماعی مرتبط با آب برمی‌گردد و نقش مهمی در شکل‌گیری رفتار مسئولانه و همکارانه ایفا می‌کند. این مضمون دربرگیرنده مؤلفه‌های «ارزش‌ها، باورها و هنجارهای فرهنگی»، «روندها و روابط تاریخی بین ذی‌نفعان»، «بازنگری باورها» و «اولویت‌بندی دوباره ارزش‌ها» است.

ارزش‌ها، باورها و هنجارهای فرهنگی

مجموعه‌ای از اصول، هنجارهای فرهنگی و باورها هستند که تعیین‌کننده رفتارها و تصمیم‌گیری‌ها در زمینه آب هستند و می‌توانند افراد را به رفتارهای مسئولانه، همکارانه و پایدار تشویق کنند.

«بهترین الگوی حکمرانی همکارانه این است که روی فضیلت‌ها به اتفاق نظر برسیم و این موضوعی بوده که

میراب‌ها در مدیریت برخی قنوات به آن رسیده بودند»
(م.ش ۲).

روندها و روابط تاریخی بین ذی‌نفعان

روندها و تحولات تاریخی مانند اصلاحات ارضی، پیشرفت فناوری و تغییر الگوهای مدیریت آب، تأثیر قابل‌توجهی بر فرهنگ و رفتارها در زمینه آب دارد. این روندها می‌تواند عمق تاریخی نگرش‌ها و ارتباطات میان ذی‌نفعان را نشان دهد و درک آن می‌تواند به بهبود حکمرانی همکارانه آب کمک کند.

«در ۵۰-۶۰ سال قبل یک سری اتفاقات اجتماعی، از جمله اصلاحات ارضی کشور، اتفاقات تکنولوژی (نظیر برق/ شهرنشینی/ مدیریت) سرنوشت آب را در ایران عوض کرد، که در نتیجه آن به مرور زمان مدیریت قنات‌ها ضعیف شد، هم‌زمان با تکنولوژی چاه‌های عمیق، سطح آب پائین‌تر رفت و مدیریت قنات‌ها که دست‌بخش خصوصی بود؛ با چاه‌ها، باعث ورود دولت شد و مدیریت آب دولتی شد، الگوی غذایی هم عوض شد و آب‌بر شد»
(م.ش ۱۲).

بازنگری باورها

به ضرورت بازاندیشی و اصلاح باورهای رایج درباره آب اشاره دارد، زیرا برخی دیدگاه‌ها و نگرش‌های مرتبط با آب که در جامعه و فرهنگ ما شکل گرفته‌اند، به رفتارها و تصمیم‌های مرتبط با آب جهت می‌دهند و لازم است با ایجاد توجه و آگاهی، بازنگری شده و اصلاح شوند.

«اصلاً باور نداشتیم کم‌آب هستیم (۵۰ سال) و برنامه‌ای برای آب نداشتیم و فکر می‌کردیم آب همیشه خواهد بود» (م.ش ۱۲).

«نمی‌توانیم برای نظام حکمرانی آب تغییری داشته باشیم، درحالی‌که در نظام سیاسی کلان کشور آب مسئله شانزدهم باشد» (م.ش ۵).

اولویت‌بندی مجدد ارزش‌ها

به ضرورت بازتعریف ارزش‌های کلان اشاره دارد، به‌گونه‌ای که با چالش‌های جدید، انتظارات جامعه و مسائل بحرانی آب، مطابقت داشته باشند و به ایجاد تغییرات مثبت در رفتارها و عملکردهای مرتبط با آب منجر شوند.

«محیط‌زیست باید به‌عنوان یک ستون امنیت ملی پذیرفته شود و اولویت داشته باشد، اما الان این جایگاه را ندارد و ضعفش را با خرج کردن از محیط‌زیست جبران می‌کند» (م.ش ۱).

زمینه رویکردهای فنی مدیریت منابع آب: این مؤلفه زمینه‌ای، به رویکردها و ابزارهای مورد استفاده در مدیریت منابع آب، اشاره دارد که رویکردهای آن بر برنامه‌ریزی مدیریت آب، توسعه منابع آب، استفاده بهینه از منابع آب، تأثیر می‌گذارد و ابزارهایی چون طراحی بازار آب را دربرمی‌گیرد و بر مفاهیمی مثل تجارت آب و موضوعات اقتصادی مدیریت آب، تأثیر می‌گذارد و شامل دو محور اصلی است: «رویکردهای مدیریت منابع آب» و «ابزارهای اقتصادی مدیریت منابع آب».

رویکردهای مدیریت منابع آب

رویکردهای سنتی مدیریت منابع آب، که بیشتر مبتنی بر «مدیریت عرضه»، «سازه‌محوری»، «تقدم صرفه اقتصادی بر پایداری»، «ترجیح اصلاح ساختار بر اصلاح سیاست» و «اختلاط تولی‌گری با تصدی‌گری» هستند، همچنان غالب‌اند و به چالش‌هایی همچون مصرف غیرپایدار منابع آب، کاهش عدالت در توزیع آب، کاهش اعتماد ذی‌نفعان و کاهش همکاری، منجر می‌شوند.

«در اصفهان گفتند به ما پول بدهید. ۵۰۰ میلیون مترمکعب آب شیرین شده خلیج فارس را برای شما می‌آوریم. ... فقط اینکه امروز بگذرد، فردا ببینیم چه می‌توانیم بگوییم» (م.ش ۸).

«سازمان‌های دولتی به مسائل نسخه‌ای علاقه‌مندند، مثلاً یک سد بسازد یا جاده بکشد. ولی وقتی می‌خواهی وارد یک فرایند بشوی که در تولید آن جاده باید مسائل نرم را هم رعایت کنی، در این قسمت می‌لنگیم» (م.ش ۱).

ابزارهای اقتصادی مدیریت آب

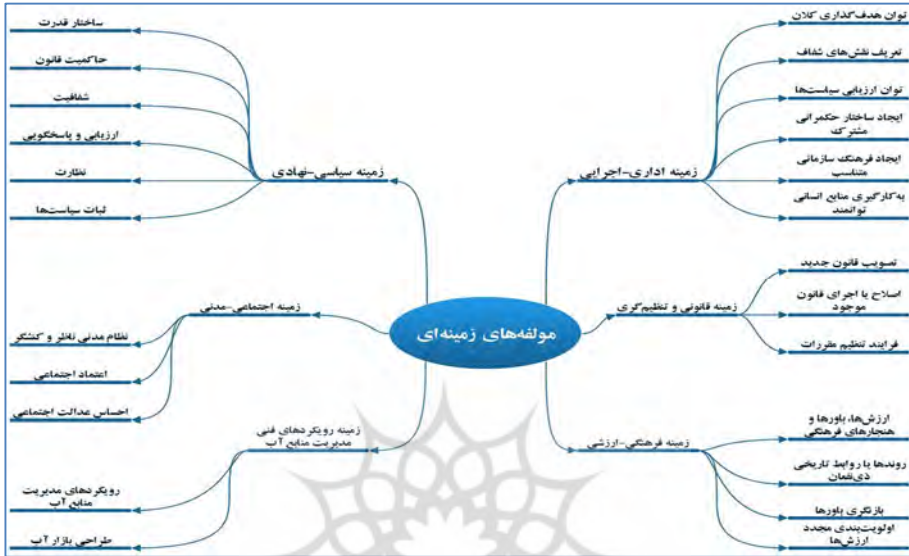
به ابزارهایی مانند طراحی بازار آب اشاره دارد که بر هدفمندی و بهینه‌سازی استفاده از منابع آب بر اساس قوانین عرضه و تقاضا تمرکز دارد. هدف اصلی این ابزارها، تشویق به استفاده بهینه از آب، انصاف در تخصیص منابع و ایجاد تعادل در تقاضا و عرضه آب است.

«میراب کارش این بوده که سه مؤلفه حجم/مکان/زمان را دارد. در بحث شفافیت همه می‌دانند دبی قنات چقدر بوده و امسال چقدر است. خریدوفروش این آب هم به نحو احسن در بازار آب انجام می‌شود. حتی سند سیم‌سربی دارد. اجاره و خرید و فروش می‌شود. مالکیت و بهره‌برداری و نگهداری هم با خودشان است. مصداق شفافیت است، چون همه چیز برای همه روشن است، همه پذیرا هستند، همه تمکین می‌کنند، همه رعایت می‌کنند. همه هزینه (میراب و هیئت مدیره) هم می‌دهند ... مناقشه هم ندارد» (م.ش ۱۳).

تحلیل داده‌های کیفی این پژوهش، به شناسایی مجموعه‌ای از مؤلفه‌های زمینه‌ای اثرگذار بر حکمرانی همکارانه آب، منجر شد که در قالب چند مضمون فراگیر، طبقه‌بندی شدند و هر یک، جنبه‌ای از بستر نهادی، سیاسی، اجرایی یا فرهنگی حکمرانی را پوشش می‌دهند و ممکن است عاملی زمینه‌ساز تسهیل یا

مانع حکمرانی همکارانه باشند؛ از این رو، درک دقیق این زمینه‌ها برای طراحی مداخلات سیاستی اثربخش، ضروری است. نتیجه تحلیل داده‌ها در شکل ۲ قابل ملاحظه است.

شکل ۲. نمایی از مؤلفه‌های زمینه‌ای اثرگذار بر حکمرانی همکارانه آب ایران

در گام بعدی، برای تحلیل روابط میان مؤلفه‌های زمینه‌ای، از الگوسازی ساختاری-تفسیری استفاده می‌شود تا بتوان سطح تأثیرگذاری هر یک از مؤلفه‌ها را در بستر نظام حکمرانی آب ایران تحلیل کرد.

تحلیل مربوط به الگوسازی ساختاری-تفسیری

پس از شناسایی و دسته‌بندی مؤلفه‌های زمینه‌ای اثرگذار بر حکمرانی همکارانه آب در ایران، روابط میان این مؤلفه‌ها، با استفاده از روش الگوسازی ساختاری-تفسیری، تحلیل شد. این رویکرد با ساختن الگویی سلسله‌مراتبی از مؤلفه‌ها، در ماتریس دسترس‌پذیری نهایی، روابط مستقیم و غیرمستقیم میان مؤلفه‌ها را نشان می‌دهد. این ماتریس در جدول ۵ قابل ملاحظه است:

جدول ۵. ماتریس دسترس‌پذیری نهایی مؤلفه‌های زمینه‌ای حکمرانی همکارانه آب در ایران

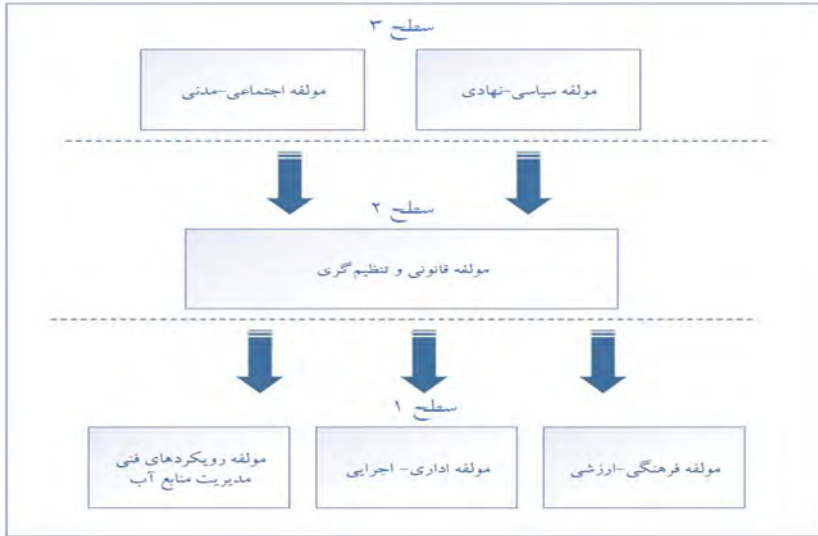
مؤلفه های تأثیر پذیر	مؤلفه ۱	مؤلفه ۲	مؤلفه ۳	مؤلفه ۴	مؤلفه ۵	مؤلفه ۶
مؤلفه ۱: زمینه سیاسی- نهادی	۱	۱	۱	۱	۱	۱
مؤلفه ۲: زمینه قانونی و تنظیم گری	۱	۱	۱	۰	۰	۰
مؤلفه ۳: زمینه اداری- اجرایی	۰	۰	۱	۰	۰	۰
مؤلفه ۴: زمینه اجتماعی- مدنی	۱	۱*	۱*	۱	۱*	۱*
مؤلفه ۵: زمینه فرهنگی- ارزشی	۱*	۰	۰	۱	۱	۰
مؤلفه ۶: زمینه رویکردهای فنی	۰	۰	۰	۰	۰	۱

بر اساس این ماتریس، سطوح سلسله مراتبی مؤلفه‌ها تعیین شد (جدول ۶). مؤلفه‌هایی که بیشترین تأثیرگذاری و کمترین تأثیرپذیری را دارند، در سطوح بالاتر قرار گرفتند.

جدول ۶. تعیین سطوح سلسله مراتبی مؤلفه‌های زمینه‌ای

مؤلفه	مجموعه قابل دسترس	مجموعه پیشین	اشتراک	سطح
مؤلفه ۱: زمینه سیاسی- نهادی	۲،۳،۴،۵،۶،۱	۵،۴،۲،۱	۵،۴،۲،۱	۳
مؤلفه ۲: زمینه قانونی و تنظیم گری	۳،۲،۱	۴،۲،۱	۲،۱	۲
مؤلفه ۳: زمینه اداری- اجرایی	۳	۴،۳،۲،۱	۳	۱
مؤلفه ۴: زمینه اجتماعی- مدنی	۲،۳،۴،۵،۶،۱	۵،۴،۱	۵،۴،۱	۳
مؤلفه ۵: زمینه فرهنگی- ارزشی	۵،۴،۱	۵،۴،۱	۵،۴،۱	۱
مؤلفه ۶: زمینه رویکردهای فنی	۶	۶،۴،۱	۶	۱

نتایج نشان می‌دهد که مؤلفه‌های زمینه اداری- اجرایی، فرهنگی- ارزشی و رویکردهای فنی، بیشتر تحت تأثیر سایر مؤلفه‌ها قرار دارند. مؤلفه زمینه قانونی و تنظیم گری در سطح میانی و نقش واسط را ایفا می‌کند. در بالاترین سطح، مؤلفه‌های سیاسی- نهادی و اجتماعی- مدنی قرار دارند که نقش محرک و جهت‌دهنده در پویایی سایر مؤلفه‌ها را دارند. این ساختار سلسله مراتبی، منطق درونی حکمرانی همکارانه آب در ایران را بازتاب می‌دهد (شکل ۳).

شکل ۳. نتیجه الگوسازی ساختاری - تفسیری: سلسله‌مراتب مؤلفه‌های زمینه‌ای اثرگذار بر حکمرانی همکارانه آب در ایران

بحث

این پژوهش، به شناسایی و تحلیل مؤلفه‌های زمینه‌ای اثرگذار بر حکمرانی همکارانه آب در ایران پرداخته و نشان داده است که درک روابط میان این مؤلفه‌ها برای طراحی سیاست‌های نوآورانه و اثربخش ضروری است. یافته‌ها تأکید می‌کنند که این مؤلفه‌ها به صورت مستقل عمل نمی‌کنند، بلکه در یک ساختار سلسله‌مراتبی با هم تعامل دارند.

بر اساس الگوسازی ساختاری - تفسیری، مؤلفه‌های سیاسی - نهادی و اجتماعی - مدنی در پایه این ساختار قرار داشته و بیشترین نقش پیشران و تأثیرگذاری را بر سایر مؤلفه‌ها ایفا می‌کنند. مؤلفه حقوقی و تنظیم‌گری، نقش واسطه‌ای دارد و مسیر تأثیرگذاری عوامل بنیادین را به سطوح اجرایی و عملیاتی فراهم می‌آورد. در نهایت مؤلفه‌های اداری - اجرایی، فرهنگی - ارزشی و رویکردهای فنی، بیشتر از سایر مؤلفه‌ها تأثیرپذیر هستند. بر این اساس، سیاست‌گذاری باید با اولویت‌بخشی به مؤلفه‌های بنیادی و پیشران انجام شود تا اثربخشی کل نظام حکمرانی همکارانه آب حفظ شود.

مؤلفه‌های زمینه‌ای اثرگذار بر حکمرانی همکارانه آب در ایران: پیش‌درآمد طراحی نوآورانه سیاست‌ها در بخش آب
 متین عامری گلستان، رضا واعظی، سیدمهدی الوانی و علی باقری

مقایسه یافته‌های این پژوهش با مطالعات پیشین نشان می‌دهد که بسیاری از مؤلفه‌های شناسایی‌شده، پیشتر به صورت مستقل یا در ترکیب چند عامل بررسی شده‌اند. برای نمونه در زمینه سیاسی- نهادی و قانونی، پژوهش‌هایی چون چیارلی و همکاران (۲۰۲۲) و کوبله و همکاران (۲۰۲۴)، به تأثیر چارچوب‌های قانونی و نقش تصمیم‌گیران سیاسی، اشاره کرده‌اند؛ بریسبویس و دلو^۱ نیز قدرت را عامل کلیدی شکل‌گیری حکمرانی همکارانه آب می‌داند (۲۰۱۶). در ایران، وحید و رنجبر (۲۰۱۹) به زمین بازی نامتعادل برای مشارکت ذی‌نفعان آب در تصمیم‌گیری و کنگرانی و همکاران (۱۳۸۹) به جریان قدرت غیررسمی اشاره کرده‌اند.

یافته‌های ما هم نشان دادند که زمین بازی نامتعادل برای ذی‌نفعان مختلف، جریان‌های قدرت غیررسمی، ضعف در حاکمیت قانون، نبود شفافیت، نظارت و ثبات سیاست‌ها، موانع کلیدی حکمرانی همکارانه آب هستند.

در زمینه قانونی، پژوهش‌های داخلی مثل اسلامی (۲۰۱۹)، کلانتری (۲۰۱۸) و وکیلان (۲۰۲۰)، بر لزوم بازنگری چارچوب قانونی آب و لزوم تصویب قوانین کلی مانند قانون تعارض منافع، تأکید کرده‌اند. یافته‌های این پژوهش نیز نبود قوانین جامع و بلا تکلیفی در اجرای قوانین موجود نظیر قانون تعیین تکلیف چاه‌ها را به‌عنوان موانع مهم شناسایی کرد.

در زمینه اداری- اجرایی، پژوهش‌هایی مانند آناندا و پروکتور^۲ (۲۰۱۳) بر اهمیت ظرفیت‌سازی نهادی در ساختارهای اداری یا مانند ملنیچوک و دلوه^۳ (۲۰۲۰)، بر اهمیت مشروعیت و پاسخگویی برای ثبات و کارایی حکمرانی همکارانه تأکید کرده‌اند. در ایران، پژوهش‌هایی مانند هراتی و سلیمانی (۱۳۹۷) و قاسمی و همکاران (۲۰۲۲) نیز به اهمیت منفعت عمومی و وجود تصویر کلان پرداخته‌اند. در یافته‌های ما، زیرمؤلفه‌هایی چون هدف‌گذاری

کلان، نقش‌های شفاف و به‌کارگیری نیروی انسانی توانمند، به‌عنوان عوامل مهم شناسایی شدند.

در زمینه اجتماعی-مدنی و فرهنگی-ارزشی، مطالعات بین‌المللی مانند سانتوس و همکاران^۱ (۲۰۲۳)، به تبعیض‌های اجتماعی-اقتصادی اشاره کرده‌اند. ولدزنبت^۲ (۲۰۲۰) به نبود تاریخچه گفتمانی قبلی و گرونفلد و اشمیت^۳ (۲۰۱۳) به اهمیت چارچوب ارزشی پرداخته‌اند. در ایران، یوسفیان و همکاران (۲۰۲۲) بر لزوم توسعه عدالت و اهمیت بستر تاریخی-فرهنگی (قاسمی و همکاران، ۲۰۲۲) تأکید کرده‌اند. در پژوهش کنونی، دو مؤلفه اجتماعی-مدنی و فرهنگی-ارزشی به تفکیک با زیرمؤلفه‌های اعتماد اجتماعی، احساس عدالت و نظام مدنی ناظر و کنشگر و همچنین بازننگری ارزش‌ها و روابط تاریخی، به‌عنوان عوامل کلیدی شناسایی شدند.

در زمینه رویکردهای فنی، برخی پژوهش‌ها مانند پژوهش ون و همکاران^۴ (۲۰۲۳)، بر اهمیت فناوری مانند تأسیسات حفاظتی تأکید کرده‌اند. صدقیان و همکاران (۲۰۲۳) نیز، اصلاح ساختاری را به‌عنوان راه‌کاری برای بهبود مدیریت منابع آب ایران، شناسایی کرده‌اند. یافته‌های این پژوهش، بر لزوم جایگزینی رویکردهای سازه‌محوری مانند فناوری و اصلاح ساختاری، با رویکردهای بهبود عوامل اجتماعی، زیست‌محیطی، اقتصادی و اصلاح سیاست‌ها، توجه کرده و در بخش ابزارهای اقتصادی، به بازار آب به‌عنوان ابزار اقتصادی نوین تأکید دارد.

تفاوت اصلی این پژوهش با مطالعات پیشین، تحلیل روابط علی و ساختار سلسله‌مراتبی میان مؤلفه‌ها با الگوسازی ساختاری-تفسیری است که نشان می‌دهد مؤلفه‌های سیاسی-نهادی و اجتماعی-مدنی، بیشترین اثرگذاری را دارند، درحالی‌که زمینه‌های فرهنگی، اداری و فنی بیشتر اثرپذیر هستند. این تحلیل، تصویری جامع از تعامل و وابستگی مؤلفه‌ها ارائه می‌دهد و می‌تواند مبنایی برای سیاست‌گذاری یکپارچه در حکمرانی همکارانه آب باشد.

1. Santos et al.
2. Woldesenbet
3. Groenfeldt & Schmidt
4. Wen et al.

جدول زیر، خلاصه مضامین فراگیر و سازمان‌دهنده، همراه با سطح تأثیرگذاری آنها را نشان می‌دهد:

جدول ۷. مؤلفه‌های زمینه‌ای اثرگذار بر حکمرانی همکارانه آب در ایران در قالب مضامین فراگیر و سازمان‌دهنده، همراه با سطح تأثیرگذاری

مضامین فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	سطح تأثیرگذاری در الگوسازی ساختاری - تفسیری
زمینه سیاسی- نهادی	ساختار قدرت، حاکمیت قانون، شفافیت، ارزیابی و پاسخگویی و ثبات سیاست‌ها	بسیار اثرگذار
زمینه اجتماعی- مدنی	نظام مدنی ناظر و کنشگر، اعتماد اجتماعی و احساس عدالت اجتماعی	بسیار اثرگذار
زمینه قانونی و تنظیم‌گری	تصویب قانون جدید، اصلاح یا اجرای قوانین موجود و فرایند تنظیم مقررات	سطح میانی
زمینه فرهنگی- ارزشی	ارزش‌ها، باورها و هنجارهای فرهنگی، روندها یا روابط تاریخی ذی‌نفعان، بازنگری باورها و اولویت‌بندی دوباره ارزش‌ها	اثرپذیر
زمینه اداری- اجرایی	توان هدفگذاری کلان، تعریف نقش‌های شفاف، توان ارزیابی سیاست‌ها، ایجاد ساختار حکمرانی مشترک، ایجاد فرهنگ سازمانی متناسب و به‌کارگیری نیروی انسانی توانمند	اثرپذیر
زمینه رویکردهای فنی مدیریت منابع آب	رویکردهای مدیریت منابع آب و طراحی بازار آب	اثرپذیر

نتیجه‌گیری

رویکرد حکمرانی همکارانه به‌عنوان پاسخی نوآورانه به چالش‌های پیچیده‌ای چون بحران آب، در سال‌های اخیر مورد توجه روزافزون پژوهشگران و سیاست‌گذاران قرار گرفته است. در ایران، با توجه به فشارهای فزاینده بر منابع آبی و ناهماهنگی‌های بین‌بخشی در مدیریت این منابع، گرایش به حکمرانی همکارانه می‌تواند بستری برای خلق راه‌حل‌های بومی، مشارکتی و پایدار فراهم آورد. اما به‌کارگیری مؤثر این رویکرد، نیازمند درکی عمیق از بسترهای زمینه‌ای است که تحقق یا ناکامی آن را تحت‌تأثیر قرار می‌دهند.

پژوهش کنونی، در ادامه تبیین چارچوب حکمرانی همکارانه آب در ایران، به شناسایی، دسته‌بندی و تحلیل تعاملی مؤلفه‌های زمینه‌ای مؤثر بر این رویکرد پرداخته است. نوآوری این مطالعه در آن است که نه تنها مؤلفه‌های زمینه‌ای را به صورت مجزا شناسایی کرده، بلکه با بهره‌گیری از الگوسازی ساختاری- تفسیری، به تحلیل سطح اثرگذاری و جایگاه آنها در منظومه حکمرانی همکارانه نیز پرداخته است. یافته‌ها نشان داد که مؤلفه‌های سیاسی- نهادی و اجتماعی- مدنی، نقش زیرساختی و پیشران دارند؛ درحالی‌که مؤلفه حقوقی- تنظیم‌گری در جایگاه میانجی، ایفای نقش می‌کند و مؤلفه‌های فرهنگی- ارزشی و اداری- اجرایی بیشتر متأثر از سایر عوامل هستند.

طراحی سیاست‌های نوآورانه در حوزه حکمرانی آب، باید بر اساس درک روابط میان این مؤلفه‌ها و اولویت اصلاح لایه‌های سیاسی- نهادی و اجتماعی- مدنی باشد. این پژوهش، به سیاست‌گذاران نشان می‌دهد که تمرکز صرف بر مداخلات فنی یا ساختاری، کافی نیست و برای موفقیت حکمرانی همکارانه لازم است سازوکارهای قدرت، اصلاح، شفافیت و پاسخ‌گویی افزایش و اعتماد عمومی تقویت شود. بنابراین، سیاست‌گذاران باید تصمیمات خود را به سمت تقویت و اصلاح بسترهای سیاسی- نهادی و اجتماعی- مدنی هدایت کنند و مداخلات فنی و اداری را در این چارچوب به کار گیرند.

چارچوب پیشنهادی این مطالعه، ظرفیت به‌کارگیری در سطوح محلی مانند حوضه‌های آبریز را نیز داراست و می‌تواند به‌عنوان ابزاری تحلیلی برای سیاست‌گذاران محلی در طراحی سیاست‌های متناسب با زمینه‌های خاص مورد استفاده قرار گیرد. در ادامه این مسیر، پژوهش‌های آینده می‌توانند با تمرکز بر ویژگی‌های بومی هر منطقه، به اولویت‌بندی عملی‌تر و دقیق‌تر مداخلات پردازند و مسیر تحقق اثربخش‌تر و عادلانه‌تر حکمرانی همکارانه آب را هموار سازند.

مؤلفه‌های زمینه‌ای اثرگذار بر حکمرانی همکارانه آب در ایران: پیش‌درآمد طراحی نوآورانه سیاست‌ها در بخش آب
متین عامری گلستان، رضا واعظی، سیدمهدی الوانی و علی باقری

منابع

آذر، عادل، تیزرو، علی، مقبل باعرض، عباس، و انواری رستمی، علی اصغر (۲۰۲۱). طراحی مدل چابکی زنجیره تأمین؛ رویکرد مدل‌سازی تفسیری- ساختاری. پژوهش‌های مدیریت در ایران، ۱۴(۴)، ۲۵-۱. بازیابی از: [HTTPS://MRI.MODARES.AC.IR/ARTICLE_126.HTML](https://MRI.MODARES.AC.IR/ARTICLE_126.HTML)

اسلامی، روح‌الله، و رحیمی، احمد (۲۰۱۹). سیاست‌گذاری و بحران آب در ایران. سیاست‌های راهبردی و کسب‌وکار، ۷(۲۷)، ۴۳۵-۴۱۰. بازیابی از: [HTTPS://WWW.JMSP.IR/ARTICLE_79290.HTML](https://WWW.JMSP.IR/ARTICLE_79290.HTML)

اندیشکده تدبیرآب (۱۴۰۲). آسیب‌شناسی روند تکوین حکمرانی آب بر اساس مطالعات موردی در سطح محلی. گزارش تهیه‌شده به سفارش شرکت مدیریت منابع آب ایران.

صدقیان ترک‌نژاد، نگین‌سادات، خان‌محمدی، هادی، و اصلی‌پور، حسین (۲۰۲۳). شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر حکمرانی آب در ایران. خط‌مشی‌گذاری عمومی در مدیریت، ۴(۵۰)، ۶۹-۹۰. بازیابی از: [HTTPS://SANAD.IAU.IR/JOURNAL/IJPA/ARTICLE/789779](https://SANAD.IAU.IR/JOURNAL/IJPA/ARTICLE/789779)

عامری گلستان، متین، واعظی، رضا، الوانی، سیدمهدی، و باقری، علی (۲۰۲۳). حکمرانی همکارانه، راه‌کاری برای حل مسئله آب در ایران: شناسایی مؤلفه‌ها و تدوین چارچوب. مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، ۱۳(۴۸)، ۳۱-۲. بازیابی از: [HTTPS://SSPP.IRANJOURNALS.IR/ARTICLE_707483.HTML](https://SSPP.IRANJOURNALS.IR/ARTICLE_707483.HTML)

فتاحی، سجاد، قاسمی، روح‌الله، فکری، محمد، و جلیلی، محدثه (۱۳۹۷). پایداری ملی و سیستم‌های حکمرانی (ایران و مسئله پایداری). گزارش تهیه‌شده در مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری، کد گزارش: ۶۸-۹۷.

قاسمی، ابوالفضل، علویان، مرتضی، و حسینی، مریم (۲۰۲۲). واکای تعاملات دولت و جامعه در حکمرانی آب ایران: دلالت‌های راهبردی. پژوهش‌های راهبردی سیاست، ۱۱(۴۲)، ۲۲۰-۱۸۱. بازیابی از: [HTTPS://QPSS.ATU.AC.IR/ARTICLE_14903.HTML](https://QPSS.ATU.AC.IR/ARTICLE_14903.HTML)

کلانتری، کیومرث، مکتون، رضا، و کریمی، داریوش (۲۰۱۸). استقرار چارچوب حقوقی پایدار مدیریت یکپارچه منابع آب در حوضه‌های آبریز ایران. مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، ۷(۲۵)، ۵۱-۳۵. بازیابی از: [HTTPS://SSPP.IRANJOURNALS.IR/ARTICLE_29725.HTML](https://SSPP.IRANJOURNALS.IR/ARTICLE_29725.HTML)

محمدی کنگرانی، حنا، شامخی، تقی، و اشتریان، کیومرث (۱۳۸۹). بررسی تأثیرات قدرت رسمی و غیررسمی سازمان‌ها در تخصیص بودجه (مطالعه حوزه منابع طبیعی در برنامه چهارم توسعه استان کهگیلویه و بویراحمد). مجله جنگل ایران، ۲(۴)، ۳۴۳-۳۳۱. بازیابی از: [HTTPS://WWW.IJF-ISAFORESTRY.IR/ARTICLE_4359.HTML](https://www.ijf-isaforestry.ir/article_4359.html)

هراتی، محمدجواد، و سلیمانی، رضا (۲۰۱۷). دشواری‌های تعریف «منفعت ملی» در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران. دانش سیاسی، ۱۳(۱)، ۱۹۵-۱۷۱. بازیابی از: [HTTPS://PKN.ISU.AC.IR/ARTICLE_2016.HTML](https://pkn.isu.ac.ir/article_2016.html)

وحید، مجید، و رنجبر، محسن (۲۰۱۹). آسیب شناسی بُعد سیاسی حکمرانی آب در ایران (۱۳۹۲-۱۳۶۸). سیاست‌گذاری عمومی، ۵(۴)، ۲۲۳-۲۰۳. بازیابی از: [HTTPS://JPPOLICY.UT.AC.IR/ARTICLE_70453.HTML](https://jppolicy.ut.ac.ir/article_70453.html)

وکیلان، حسن، و درخشان، داور (۲۰۲۰). راه‌کارهای پیشگیری و مدیریت تعارض منافع در نظام قضایی با رویکرد تطبیقی. مجله حقوقی دادگستری، ۸۴(۱۰۹)، ۲۹۱-۲۷۱. بازیابی از: [HTTPS://WWW.JLJ.IR/ARTICLE_38126.HTML](https://www.jlj.ir/article_38126.html)

یوسفیان، الهه، فقیهی، ابوالحسن، و دانشفرد، کرم‌الله (۲۰۲۲). طراحی الگوی خط‌مشی منسجم حکمرانی آب در ایران. فصلنامه انجمن علوم مدیریت ایران، ۱۶(۶۴)، ۳۲-۱. بازیابی از: [HTTPS://JOURNAL.IAMS.IR/ARTICLE_363.HTML](https://journal.iams.ir/article_363.html)

ANANDA, J., & PROCTOR, W(2013). COLLABORATIVE APPROACHES TO WATER MANAGEMENT AND PLANNING: AN INSTITUTIONAL PERSPECTIVE. ECOLOGICAL ECONOMICS, 86, 97-106.

ANSELL, C., & GASH, A(2008). COLLABORATIVE GOVERNANCE IN THEORY AND PRACTICE. JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION RESEARCH AND THEORY, 18(4), 543-571.

ATTRIDE-STIRLING, J(2001). THEMATIC NETWORKS: AN ANALYTIC TOOL FOR QUALITATIVE RESEARCH. QUALITATIVE RESEARCH, 1(3), 385-405.

BRISBOIS, M. C., & DE LOË, R. C(2016). POWER IN COLLABORATIVE APPROACHES TO GOVERNANCE FOR WATER: A SYSTEMATIC REVIEW. SOCIETY & NATURAL RESOURCES, 29(7), 775-790.

BRYSON, J. M., CROSBY, B. C., & STONE, M. M(2006). THE DESIGN AND IMPLEMENTATION OF CROSS-SECTOR COLLABORATIONS: PROPOSITIONS FROM THE LITERATURE. PUBLIC ADMINISTRATION REVIEW, 66, 44-55.

- CASTLEBERRY, A., & NOLEN, A(2018). THEMATIC ANALYSIS OF QUALITATIVE RESEARCH DATA: IS IT AS EASY AS IT SOUNDS? CURRENTS IN PHARMACY TEACHING AND LEARNING, 10(6), 807-815.
- CHIARELLI, D. D., D'ODORICO, P., MÜLLER, M. F., MUELLER, N. D., DAVIS, K. F., DELL'ANGELO, J.,... RULLI, M. C(2022). COMPETITION FOR WATER INDUCED BY TRANSNATIONAL LAND ACQUISITIONS FOR AGRICULTURE. NATURE COMMUNICATIONS, 13(1), 505.
- COMPAGNUCCI, L., & SPIGARELLI, F(2018). FOSTERING CROSS-SECTOR COLLABORATION TO PROMOTE INNOVATION IN THE WATER SECTOR. SUSTAINABILITY, 10(11), 4154.
- DOBBIN, K. B., KUO, M., LUBELL, M., BOSTIC, D., MENDOZA, J., & ECHEVESTE, E(2023). DRIVERS OF (IN) EQUITY IN COLLABORATIVE ENVIRONMENTAL GOVERNANCE. POLICY STUDIES JOURNAL, 51(2), 375-395.
- EMERSON, K., & GERLAK, A. K(2014). ADAPTATION IN COLLABORATIVE GOVERNANCE REGIMES. ENVIRONMENTAL MANAGEMENT, 768-781.
- EMERSON, K., & GERLAK, A. K(2014). ADAPTATION IN COLLABORATIVE GOVERNANCE REGIMES. ENVIRONMENTAL MANAGEMENT, ۷۸۱-۷۶۸, ۵۴,
- EMERSON, K., NABATCHI, T., & BALOGH, S(2012). AN INTEGRATIVE FRAMEWORK FOR COLLABORATIVE GOVERNANCE. JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION RESEARCH AND THEORY, 22(1), 1-29.
- GROENFELDT, D., & SCHMIDT, J. J(2013). ETHICS AND WATER GOVERNANCE . ECOLOGY AND SOCIETY, 18.(۱)
- HARRINGTON, C(2017). THE POLITICAL ONTOLOGY OF COLLABORATIVE WATER GOVERNANCE. WATER INTERNATIONAL, 42(3), 254-270.
- HEDELIN, B., ALKAN-OLSSON, J., & GREENBERG, L(2023). COLLABORATION ADRIFT: FACTORS FOR ANCHORING INTO GOVERNANCE SYSTEMS, DISTILLED FROM A STUDY OF THREE REGULATED RIVERS. SUSTAINABILITY, 15(6), 4980.
- KETABCHY, M(2021). INVESTIGATING THE IMPACTS OF THE POLITICAL SYSTEM COMPONENTS IN IRAN ON THE EXISTING WATER BANKRUPTCY. SUSTAINABILITY, 13(24), 13657.
- KOEBELE, E. A., MÉNDEZ-BARRIENTOS, L. E., NADEAU, N., & GERLAK, A. K(2024). BEYOND ENGAGEMENT: ENHANCING EQUITY IN COLLABORATIVE WATER GOVERNANCE. WILEY INTERDISCIPLINARY REVIEWS: WATER, 11(2), e1687.
- LINCOLN, Y. S., & GUBA, E. G(1986). BUT IS IT RIGOROUS? TRUSTWORTHINESS AND AUTHENTICITY IN NATURALISTIC EVALUATION. NEW DIRECTIONS FOR PROGRAM EVALUATION, 1986(30), 73-84.
- MADANI, K(2014). WATER MANAGEMENT IN IRAN: WHAT IS CAUSING THE LOOMING CRISIS? JOURNAL OF ENVIRONMENTAL STUDIES AND SCIENCES, 4, ۳۲۸-۳۱۵,

- MARSHALL, G. R., CONNELL, D., & TAYLOR, B. M(2013). AUSTRALIA'S MURRAY-DARLING BASIN: A CENTURY OF POLYCENTRIC EXPERIMENTS IN CROSS-BORDER INTEGRATION OF WATER RESOURCES MANAGEMENT. INTERNATIONAL JOURNAL OF WATER GOVERNANCE, 1(3-4), 197-218.
- MELNYCHUK, N., & DE LOË, R(2020). LEGITIMACY ASSESSMENT THROUGHOUT THE LIFE OF COLLABORATIVE WATER GOVERNANCE. ENVIRONMENTAL POLICY AND GOVERNANCE, 30(1), 14-28.
- OGBONNAYA, U. M(2022). NON-FORMAL ACTORS AND THE GOVERNANCE OF POLITICAL PARTIES IN NIGERIA ANONYMOUS POWER: PARTIES, INTEREST GROUPS AND POLITICS OF DECISION MAKING IN NIGERIA'S FOURTH REPUBLIC (ESSAYS IN HONOUR OF ELOCHUKWU AMUCHEAZI) (PP. 57-74): SPRINGER.
- PAHL-WOSTL, C(2009). A CONCEPTUAL FRAMEWORK FOR ANALYSING ADAPTIVE CAPACITY AND MULTI-LEVEL LEARNING PROCESSES IN RESOURCE GOVERNANCE REGIMES. GLOBAL ENVIRONMENTAL CHANGE, 19(3), 354-365.
- ROJAS, R., AL, E., BENNISON, G., GÁLVEZ, V., CLARO, E., & CASTELBLANCO, G(2020). ADVANCING COLLABORATIVE WATER GOVERNANCE: UNRAVELLING STAKEHOLDERS' RELATIONSHIPS AND INFLUENCES IN CONTENTIOUS RIVER BASINS. WATER, 12(12), 3316.
- SANTOS, E., CARVALHO, M., & MARTINS, S(2023). SUSTAINABLE WATER MANAGEMENT: UNDERSTANDING THE SOCIOECONOMIC AND CULTURAL DIMENSIONS. SUSTAINABILITY, 15(17), 13074.
- UN(2020). WATER AND CLIMATE CHANGE. THE UNITED NATIONS WORLD WATER DEVELOPMENT REPORT.
- WEN, J., LI, H., & MESERETCHANIE, A(2023). ASSESSMENT AND PREDICTION OF THE COLLABORATIVE GOVERNANCE OF THE WATER RESOURCES, WATER CONSERVANCY FACILITIES, AND SOCIO-ECONOMIC SYSTEM IN THE XIANGJIANG RIVER BASIN, CHINA. WATER, 15(20), 3630.
- WOLDESENBET, W. G(2020). ANALYZING MULTI-STAKEHOLDER COLLABORATIVE GOVERNANCE PRACTICES IN URBAN WATER PROJECTS IN ADDIS ABABA CITY: PROCEDURES, PRIORITIES, AND STRUCTURES. APPLIED WATER SCIENCE, 10(1), 44.
- WOODHOUSE, P., & MULLER, M(2017). WATER GOVERNANCE—AN HISTORICAL PERSPECTIVE ON CURRENT DEBATES. WORLD DEVELOPMENT, 92, 225-241.
- XIN, G(2022). WHAT CONTRIBUTES TO THE FORMATION OF STABLE COLLABORATIVE WATER GOVERNANCE? A FUZZY SET QUALITATIVE COMPARATIVE ANALYSIS OF CHINESE CASES. LEX LOCALIS-JOURNAL OF LOCAL SELF-GOVERNMENT, 20(4).